

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE FİNANSİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKALARIYLA
MEVDUAT BANKALARININ CAMELS
YÖNTEMİ KULLANILARAK
PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YUNUS KATRANCI

2501161017

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MEHMET SARAÇ

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : YUNUS KATRANCI Numarası : 2501161017
Anabilim Dalı / Anasınat Dalı / Programı : İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI Danışmanı : PROF.DR. MEHMET SARAÇ
Tez Savunma Tarihi : 24.06.2019 Saati : 17:00
Tez Başlığı : TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARIYLA MEVDUAT BANKALARININ CAMELS YÖNTEMİ KULLANILARAK PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÖ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE ~~YERİ~~ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. MEHMET SARAÇ		Kabul
2-DOÇ.DR. ABDULKADİR TUNA		Düzeltilme
3- DOÇ.DR. YUSUF DİNÇ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR. ÖĞR. ÜYESİ ARIF SALDANLI		
2- - DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEYNEP HAFSA ORHAN		

ÖZ

TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKALARIYLA MEVDUAT BANKALARININ CAMELS YÖNTEMİ KULLANILARAK PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YUNUS KATRANCI

Finansal sistemin temel bileşenlerinden biri olan bankacılık sektörü, tasarrufların verimli bir şekilde tahsis edilmesiyle ekonomik kalkınma ve büyümeye katkıda bulunur. Bu sebeple, bir ülkenin ekonomik gelişiminde kritik bir role sahip olan bankacılık sektörünün etkin bir şekilde denetlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde faaliyet gösteren mevduat bankaları ile katılım bankalarının grup bazında performanslarını ölçerek karşılaştırmalı bir analiz yapmak ve bu analiz neticesinde banka gruplarının finansal özellikleri ve performansları arasında bir farklılık olup olmadığını tespit etmektir. Çalışma kapsamında, Türkiye’de 2006-2017 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankaları ile katılım bankalarının performansları CAMELS analiz yöntemi aracılığıyla karşılaştırılmaktadır. Çalışmanın değişkenleri, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının bilanço ve gelir tablolarındaki finansal bilgiler kullanılarak elde edilen oranlardan oluşmaktadır. Bu analiz yöntemi ile mevduat ve katılım bankalarının sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, kârlılık, likidite ve piyasa risklerine karşı duyarlılık açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. CAMELS performans değerlendirme yönteminin bankacılık sektörünün yaşamış olduğu gelişmeleri açıklayabildiği ve finansal sistem içerisinde erken uyarı sistemi görevi görüp, olası bankacılık krizlerinin önüne geçilmesinde etkili bir yöntem olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, Mevduat Bankaları, CAMELS, Performans

ABSTRACT

COMPARING THE PERFORMANCE OF PARTICIPATION BANKS AND DEPOSIT BANKS IN TURKEY THROUGH USING CAMELS METHOD

YUNUS KATRANCI

The banking sector, one of the main components of the financial system, contributes to economic development and growth through the efficient allocation of savings. Therefore, effective supervision of the banking sector, which has a critical role in the economic development of a country, is of great importance.

The purpose of this study is to make a comparative analysis by measuring the performance of deposit banks and participation banks operating in our country on a group basis and to determine whether there is a difference between the financial characteristics and performances of the bank groups. In the study, the performance of participation banks and deposit banks operating in Turkey between the years 2006-2017 are compared through CAMELS analysis. The variables of the study consist of the ratios obtained by using financial information in the balance sheet and income tables of deposit and participation banks operating in the banking sector. With this analysis method, it is aimed to evaluate deposit and participation banks in terms of capital adequacy, asset quality, management quality, profitability, liquidity and sensitivity to market risks. It is thought that CAMELS performance appraisal method can explain the developments of the banking sector and it will be an effective way to prevent possible banking crises by acting as an early warning system in the financial system.

Keywords: Participation Banks, Deposit Banks, CAMELS, Performance

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları ile katılım bankalarının grup bazında performansları sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, kârlılık, likidite ve piyasa risklerine karşı duyarlılık açısından CAMELS analiz yöntemi ile karşılaştırılarak, banka gruplarının finansal özellikleri ve performansları arasında bir farklılık olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Mehmet Saraç’a, çalışmalarım boyunca her zaman yanımda olup benden desteğini esirgemeyen sevgili eşim Zernişan Katrancı’ya ve varlığıyla güç veren canım kızıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

YUNUS KATRANCI

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar LİSTESİ	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ VE FAİZSİZ BANKACILIK

1.1. Bankacılık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	3
1.2. Katılım Bankacılığı ve Tarihsel Gelişimi	8
1.3. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması	11
1.4. Türkiye’de Bankacılık Sektörü	16
1.4.1. Banka, Şube ve Personel Sayıları	17
1.4.2. Aktif Yapısı	19
1.4.3. Toplanan ve Kullanılan Fonlar	21
1.4.4. Özkaynaklar	22
1.4.5. Net Kâr	23

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK GÖZETİM VE DENETİMİNE İLİŞKİN YÖNTEMLER

2.1. Bankacılıkta Gözetim ve Denetim	25
2.1.1. Uzaktan Gözetim	26
2.1.2. Yerinde Denetim	27
2.2. Bankacılık Denetiminde Erken Uyarı Sistemleri	27
2.2.1. Kapsamlı Banka Risk Değerlendirme Sistemleri	28
2.2.2. Finansal Oran ve Denk Grup Analiz Sistemleri	30
2.2.3. İstatistiksel Modeller	30
2.2.4. Denetimsel Banka Derecelendirme Sistemleri	31

2.2.4.1. ORAP	31
2.2.4.2. PATROL	32
2.2.4.3. CAEL	33
2.2.4.4. CAMELS	33
2.2.4.4.1. Sermaye Yeterliliği.....	35
2.2.4.4.2. Aktif Kalitesi	36
2.2.4.4.3. Yönetim Kalitesi.....	38
2.2.4.4.4. Kârlılık.....	40
2.2.4.4.5. Likidite	41
2.2.4.4.6. Piyasa Riskine Duyarlılık	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARININ PERFORMANSLARININ CAMELS YÖNTEMİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Literatür İncelemesi.....	45
3.2. Analizin Amaç ve Kapsamı.....	49
3.3. Analizin Veri Seti ve Metodolojisi.....	50
3.4. Analiz Sonuçları	53
3.4.1. (C) Sermaye Yeterliliği Performans Endeksi	53
3.4.2. (A) Aktif Kalitesi Performans Endeksi.....	55
3.4.3. (M) Yönetim Kalitesi Performans Endeksi	58
3.4.4. (E) Kârlılık Performans Endeksi.....	60
3.4.5. (L) Likidite Performans Endeksi	62
3.4.6. (S) Piyasa Riskine Duyarlılık Performans Endeksi	64
SONUÇ.....	67
KAYNAKÇA	71

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılığın Gelişimi	6
Tablo 1.2: Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihi Gelişimi	10
Tablo 1.3: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması	11
Tablo 1.4: Banka Sayısı	17
Tablo 1.5: Şube ve Personel Sayısı	18
Tablo 1.6: Bankacılık Sektöründe Kullanılan Fonlar	21
Tablo 1.7: Bankacılık Sektöründe Toplanan Fonlar	22
Tablo 1.8: Bankacılık Sektöründe Özkaynakların Yapısı.....	23
Tablo 1.9: Bankacılık Sektörünün Dönem Net Kârı	23
Tablo 2.1: Bazı Gelişmiş Ülkelerde Kullanılan Erken Uyarı Sistemleri	29
Tablo 2.2: CAMELS Dereceleri ve Açıklamaları	34
Tablo 3.1: CAMELS Analizinde Kullanılan Finansal Oranlar ve Ağırlıkları	511
Tablo 3.2: Sermaye Yeterliliği Bileşenini Oluşturan Rasyolar	55
Tablo 3.3: Aktif Kalitesi Bileşenini Oluşturan Rasyolar	58
Tablo 3.4: Yönetim Kalitesi Bileşenini Oluşturan Rasyolar	60
Tablo 3.5: Kârlılık Bileşenini Oluşturan Rasyolar	61
Tablo 3.6: Likidite Bileşenini Oluşturan Rasyolar	63
Tablo 3.7: Piyasa Riskine Duyarlılık Bileşenini Oluşturan Rasyolar	65

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı	19
Grafik 1.2: Bankacılık Sektörünün Aktif Toplamının Dağılımı	10
Grafik 1.3: Bankacılık Sektörünün Dönem Net Kârı Dağılımı	11
Grafik 3.1: Sermaye Yeterliliği Performans Endeksi	175
Grafik 3.2: Aktif Kalitesi Performans Endeksi	187
Grafik 3.3: Yönetim Kalitesi Performans Endeksi	60
Grafik 3.4: Kârlılık Performans Endeksi	221
Grafik 3.5: Likidite Performans Endeksi	233
Grafik 3.6: Piyasa Riskine Duyarlılık Performans Endeksi	235

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ş.	: Anonim Şirket
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKO	: Aktif Kalitesi Oranı
BAKIS	: BAKred Information System
BBVA	: Banco Bilbao Vizcaya Argentaria
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CAEL	: Capital, Assets, Earnings, Liquidity
CAMELS	: Capital, Assets, Management, Earnings, Liquidity, Sensitivity to Market Risk
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
FDIC	: Federal Deposit Insurance Corporation
FED	: The Federal Reserve System
FHLBB	: Federal Home Loan Bank Board
FRB	: The Board of Governors of the Federal Reserve System
GES	: Gelire Endeksli Senetler
GMS	: Growth Monitoring System
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KO	: Kârlılık Oranı
LO	: Likidite Oranı
M.Ö.	: Milattan Önce
NCUA	: National Credit Union Administration
OCC	: Office of the Comptroller of the Currency
ORAP	: Organisation and Reinforcement of Preventive Action
PRDO	: Piyasa Riskine Duyarlılık Oranı
RAST	: Risk Analysis Support Tool
RATE	: Risk Assessment Tools of Supervision and Evaluation
ROA	: Return on Assets

ROE	: Return on Equity
SAABA	: Support System for Banking Analysis
SCOR	: Statistical CAMELS Off-site Rating
SEER	: System for Estimating Exam Ratings
SYO	: Sermaye Yeterliliği Oranı
t.y.	: Tarih yok
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRAM	: Trigger Ratio Adjustment Mechanism
v.d.	: Ve diđerleri
Y.y.	: Yüzyıl
YKO	: Yönetim Kalitesi Oranı
YP	: Yabancı Para

GİRİŞ

Bankalar, tasarruf sahipleri ile fon ihtiyacı olanlar arasında köprü görevi görerek kaynakların verimli bir şekilde tahsis edilmesiyle ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesinde etkin bir rol oynar. Güçlü ve etkin bir bankacılık sisteminin varlığı, bir ülkenin ekonomik gelişimi için çok önemlidir.

Uluslararası finansal piyasalardaki büyüme ve finansal araç çeşitliliğinin artması ile bankalar daha geniş ölçüde fonlara erişim imkânı bulmuştur. Böylece, bankalar için yeni ürünler geliştirme ve daha fazla hizmet sunma fırsatları ortaya çıkmıştır. Büyüyen entegrasyon ve uluslararası finansal piyasaların birbirlerine olan karşılıklı bağımlılığı ile birlikte bankacılık sektörünün denetimi, hem ulusal sistemleri hem de küresel finansal sistemi güçlendirmek için daha önemli bir unsur haline gelmiştir. Bu sebeple bankaların finansal performanslarının ölçülmesi ve bankacılık sektörünün olası risklere karşı alması gereken tedbirlerin belirlenmesi açısından finansal verilerin sürekli olarak takip edilmesi gerekmektedir. Denetim otoriteleri tarafından bankalar üzerinde etkin bir denetim ve gözetim gerçekleştirebilmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden biri de birçok ülkede denetim ve gözetim otoritelerince yaygın olarak kullanılan CAMELS performans değerlendirme yöntemidir.

Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının 2006-2017 dönemine ilişkin grup bazındaki performansları ABD’de geliştirilen ve Türk bankacılık sektöründe uygulanabilirliği çeşitli çalışmalar ile test edilmiş bir yöntem olan CAMELS performans değerlendirme modeli ile ölçülerek karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Bu analiz tekniği ile mevduat ve katılım bankalarının sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, kârlılık, likidite ve piyasa risklerine karşı duyarlılık açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde konvansiyonel bankacılık ile katılım bankacılığının tarihsel gelişimi ele alınmış, her iki bankacılık grubunun nitelikleri

yönünden karşılaştırılması yapılmış ve Türkiye’de bankacılık sektörünün genel görünümü hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde gözetim ve denetim otoritelerinin bankaları izlemede kullandıkları yöntemler hakkında bilgiler verilmiş olup, performans endeksinin hesaplanmasında kullanılan CAMELS analiz yöntemi detaylı olarak açıklanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye’de 2006 – 2017 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankaları ile katılım bankalarının CAMELS performans değerlendirme yöntemi ile grup bazında performansları ölçülerek karşılaştırmalı bir analiz yapılmış ve bu analiz neticesinde banka gruplarının finansal özellikleri ve performansları arasında bir farklılık olup olmadığı değerlendirilerek yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BANKACILIK SİSTEMİ VE FAİZSİZ

BANKACILIK

1.1. Bankacılık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

“Banka” kelimesi İtalyanca “sıra, tezgâh” anlamına gelen “banco” kelimesinden gelmektedir. Bankalar günümüzde çok çeşitli alanlarda faaliyette bulunmakla birlikte faaliyet alanları her geçen gün daha da artmaktadır. Bu yüzden bankaların bütün faaliyetlerini kapsayan bir tanım vermek pek mümkün değildir. Banka kavramının genel olarak tanımı; “*Gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarını toplayarak, bunları işletmeye gelir sağlayacak işlere kredi ve benzeri yollarla yönlendiren, ödemelerde aracılık yapan, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmelerdir.*” şeklinde yapılabilir (Benligiray ve Banar, 2006: 3).

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 3. Maddesinde (Tanımlar ve Kısaltmalar Bölümü) ise; “*Banka; Mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını,*

Mevduat bankası; bu kanuna göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini,

Katılım bankası; bu kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini,

Kalkınma ve yatırım bankası; bu kanuna göre mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade eder.” şeklinde tanımlama yapılmıştır.

Bankalar birer ticari işletme olarak kâr elde etme amacıyla faaliyetlerini sürdürürken, ekonomik sistemin temel bir bileşeni olarak üstlendikleri pek çok işlev bulunmaktadır. Bu işlevler;

- Finansal aracılık yapmak,
- Likidite yaratmak,
- Kredi talep edenleri değerlendirmek ve izlemek,
- Asimetrik bilgi problemlerini çözmek,
- Para politikalarının etkinliğini arttırmak,
- Ekonomik istikrarı etkilemek,
- Ölçek ve kapsam ekonomilerinden faydalanmak,
- Ödeme sistemlerinin etkinliğini arttırmak,
- Dış ticareti fonlamak ve ihracatı teşvik etmek

şeklinde sıralanabilir (Yağcılar, 2011: 5).

Tarihte ilk bankacılık faaliyetlerinin eski Sümer ve Babil medeniyetlerine kadar uzandığı sanılmaktadır. Sümerlerde, güvenilir kişiler olarak görülen din adamları kendilerine emanet edilen paraları ihtiyaç sahiplerine kredi olarak kullandırmaktaydı. Sümerlerin kurduğu ve banka olarak tanımlanabilecek ilk kuruluşlara “Maket” adı verilmekteydi (Coşkun, 2006: 21).

Modern anlamda bankacılık, 1609 yılında Amsterdam Bankası’nın kurulmasıyla başlamıştır. Ardından 1637’de Venedik Bankası kurulmuştur. Diğer ülkelerdekine benzer şekilde burada da bankacılık, ilk olarak sarraf dükkânları ve kasaların 15. ve 16. yüzyılda gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde bankalar ekonomik ve ticari faaliyetlerin yardımcısı olmakla birlikte bu faaliyetleri geniş ölçüde düzenleyici kurumlar haline gelmişler ve faaliyet alanlarına göre uzmanlaşmaya başlamışlardır (Aliyeva, 2016: 238-239).

19. yüzyılın başlarından itibaren, sömürgecilik faaliyetlerinin yaygınlaşması ve dünya ticaretinin eskiye nazaran önemli ölçüde genişleyip çeşitlenmesiyle bankacılık alanında yeni eğilimler doğmuş; işbölümü, uzmanlaşma ve birleşme eğilimleri ön plana çıkmıştır. Bu dönemde Almanya ve İngiltere’de kurulan bazı bankalar günümüzde halen faaliyetlerine devam etmektedirler (Coşkun, 2006: 22).

Osmanlı toplumunda gelişmiş bir ticari hayatın bulunması ve geniş imparatorluk sınırları içerisinde bankacılık işlemlerine ihtiyaç duyulmasına karşın

19. yüzyılın ortalarına kadar bankacılık sistemi gelişmemiştir. Halkın büyük bir kesiminin çiftçilik ya da askerlik mesleği ile uğraşması ve vergilerin aynı olarak alınması para ekonomisinin yeteri kadar gelişmemesine neden olmuştur. Pazarlarda ise malların mal ile takas edildiği mübadele ekonomisi uzun yıllar devam etmiştir (Sümer, 2016: 488).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, devletin bütçede oluşan açıklarını gidermek maksadıyla 1840 yılında Kaime adı verilen ilk kâğıt para tedavüle çıkarılmıştır. Bu paranın emisyonunun kısa sürede artış göstermesi ve dış ticarete sürekli açık verilmesinin etkisiyle Kaime'nin yabancı paralar karşısındaki değeri önemli derecede düşmüştür. Bu nedenle ithalatı finanse edebilmek için dış piyasalardan kaynak bulmak zor hale gelmiştir. Bu durum üzerine Kaime'nin dış dengesini korumak maksadıyla Galata Bankerlerinin de teşvikiyle bir banka kurulmasına karar verilmiştir. Böylece, Osmanlı Devleti'nin ilk bankası olan İstanbul Bankası (Bank-ı Dersaadet) 1847 yılında kurulmuştur (Coşkun, 2006: 23).

Kırım Savaşı sonrasında, Osmanlı Devletinin borç ihtiyacının giderilmesi amacıyla Osmanlı Devleti ile yabancı sermayedarlar arasında aracılık etmesi için 1856 yılında İngiliz sermayesiyle Osmanlı Bankası kurulmuştur. Zaman içinde Fransızlar ve Avusturyalılar da bankanın sermayesine dâhil olmuştur (Küçük, 2015: 4). İngiliz sermayesi ile kurulan Osmanlı Bankası, 1863 yılında Fransız sermayesinin katılımıyla “Bank-ı Osmani-i Şahane” adını almış ve bankaya merkez bankası yetkisi verilmiştir (Coşkun, 2006: 24). Osmanlı Bankası'nı Osmanlı Devleti döneminde faaliyet göstermiş diğer yabancı bankalardan ayıran en önemli özellik, bankaya para basma ayrıcalığının tanınmış olmasıdır (Özdemir, 2005: 871).

1863 yılında Mithat Paşa öncülüğünde kurulan Memleket Sandıkları ulusal bankacılığın gelişimine yönelik atılmış ilk adımdır. Memleket Sandıkları çeşitli düzenlemelerden sonra Menafi Sandıkları adını almıştır. Menafi Sandıkları beklenen başarıyı gösteremeyince, 1888 yılında tarımsal kredilendirmeyi devlet denetimine alacak olan Ziraat Bankası ilk devlet bankası sıfatıyla kurulmuştur (Coşkun, 2006: 25).

Cumhuriyet öncesi dönemde bankacılığın gelişimi aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 1.1: Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılığın Gelişimi

1840	Kaime adı verilen ilk kâğıt para tedavüle çıkarılmıştır.
1847	Osmanlı İmparatorluğunun ilk bankası olan İstanbul Bankası kurulmuştur.
1852	İstanbul Bankası faaliyetlerini durdurmuştur.
1856	İngiliz sermayesi ile Ottoman Bank kurulmuştur.
1863	Fransız sermayesinin de katılımıyla Ottoman Bank, Bank-ı Osmani-i Şahane adını almış, bankaya Merkez Bankası yetkisi verilmiştir.
1863	Çiftçilerin oluşturduğu kaynakla, Mithat Paşa öncülüğünde, devlet eliyle ve devlet himayesinde kurulan "Memleket Sandıkları" milli bankacılığın ilk örneği olmuştur.
1868	İstanbul Emniyet Sandığı kurulmuştur. 1984 yılında tümüyle Ziraat Bankası'na katılmıştır.
1875	Bank-ı Osmani-i Şahane İmparatorluğun hazinedarı konumuna getirilmiştir.
1883	Memleket Sandıkları yeniden düzenlenerek "Menafî Sandıkları" adını almıştır.
1888	Ziraat Bankası kurularak, Menafî Sandıkları bu bankaya devredilmiştir.

Kaynak: Coşkun, 2006: 24

Osmanlı Devleti döneminde ekonomi yabancıların egemenliği altındaydı. Bankacılık ve finans hizmetleri genel olarak yabancı sermayeli bankalar tarafından yürütülmekteydi. Bu durum, Osmanlı ekonomisinin gelişimine katkıda bulunmadığı gibi, yabancı sermayedarların sömürü düzenini finanse eden bir yapı sergilemekteydi. Dolayısıyla, Cumhuriyet kurulduktan sonra milli bankacılığa özellikle önem verilmiştir (Küçük, 2015: 7).

Cumhuriyetin kurulmasıyla bankacılık sektöründe atılan en önemli adımlardan biri 1930 yılında 15 Milyon TL sermaye ile anonim bir şirket olarak Merkez Bankası'nın kurulmasıdır. Ulusal bir kamu bankası kurulması fikri 1923 yılında yapılan Türkiye İktisat Kongresi'nde ele alınmış olup; devletin bankacılık sektöründeki politikasını belirlemek, banknot ihraç etmek ve devlete finansman sağlamak Merkez Bankası'nın kurulma amaçları arasında yer almıştır (Coşkun v.d., 2012: 6).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve 1950'li yıllarda ekonomi politikalarında izlenen değişiklikler ile bankacılık sektöründe canlanma meydana gelmiştir. Bu canlanma sayesinde 1945 ile 1960 yılları arasında 30 adet banka kurulmuştur. Fakat

kurulan bu bankaların büyük bir çoğunluğu uzun ömürlü olamamış, bir kısmı kurulduktan birkaç yıl sonra tasfiye olunmuşlardır (Paçacı, t.y.: para. 32-33).

1960-1980 yılları arasında devlet tarafından bankacılık sektöründe planlama yapılan dönemde Türkiye’de yeterli miktarda ticaret bankasının bulunduğu daha çok ihtisas bankalarına öncelik verilmesi gerektiği düşüncesiyle yeni yabancı banka ve özel durum haricinde yeni ticaret bankasının kurulmasına izin verilmemiştir (Gümüş, 2014: 431).

24 Ocak Kararları sonrasında ülkenin ithal ikameci politikadan dışa açık ekonomiye geçmesi bankacılık sektöründe çok hızlı değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. 1980 sonrası dönemde para arzında meydana gelen artışla birlikte parasal işlemlerin türlerinde de büyük ölçüde artış yaşanmıştır. Faizlerin serbestleştirilmesi, yabancı sermayeli bankaların ülkede faaliyet gösterebilmeleri için uygun ortamın hazırlanması, ticari banka kurulmasının kolaylaşması, Türk Bankacılığının dışa açılması ve bankacılıkta otomasyonun gelişmesi dönemin başlıca özelliklerindendir (Sümer, 2013: 36).

2000’li yılların başında yaşanan krizlerin ardından bankacılık sistemi yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Özel bankalar 2001’de yaşanan krizden sonra önemli ölçüde kaybettikleri sermayelerini güçlendirmiştir. Bunu yapamayan bankalar birleşmiş veya TMSF’ye devrolunmuştur. Kamu bankaları yeniden yapılandırılıp, ortak bir yönetim altına alınmıştır (Keskin v.d., 2008: 20).

Bu dönemde BDDK’nın idari ve mali açıdan tamamen bağımsız bir denetim ve gözetim otoritesi olarak kurulması, TMSF’nin ayrı bir kurum olarak teşekkül etmesi, risk izleme ve yönetim anlayışı ile ilgili yönetmeliklerin değiştirilmesi, bankaların sermaye yeterliliklerin takip edilmesi, mali açıdan sorunları olan bankaların sistematik riske neden olmasını engelleyerek bankacılık sektörünün etkin bir şekilde çalışmasını sağlayacak tedbirlerin alınması ve bunun için gerekli mekanizmaların oluşturulması sağlanmıştır. Geline nokta bakıldığında Türk Bankacılık Sektörü sağlam mali yapısı, güçlü ve özerk üst kurulları, etkin denetim mekanizması, çağdaş bankacılık anlayışı, üstün teknoloji kullanımı, yetişmiş kalifiye

insan gücü ve üstün hizmet kalitesiyle dünyada gelişmiş diğer bankaları aratmayacak seviyeye erişmiştir (Sümer, 2016: 491).

1.2. Katılım Bankacılığı ve Tarihsel Gelişimi

Dünyanın çeşitli bölgelerinde ve Türkiye’de halkın belli bir kesimi faize dayalı gelirlerden uzak durmaktadırlar. Bu sebeple halkın bu kesimine ait fonlar konvansiyonel bankalara gitmeyip atıl kalmaktadır. Fonların atıl kalması ekonomi ve fon sahibi açısından bir kayıp oluşturmaktadır. Bu nedenle hem faiz hassasiyeti olan kimselere ait fonların ekonomiye kazandırılması hem de bu fonların güvenle saklanılmasına ve değerlendirilmesine yardımcı olunması amacıyla katılım bankaları kurulmuştur. Dünyadaki diğer faizsiz bankacılık uygulamalarından örnek alınarak halktan toplanan fonların değerlendirilmesi için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerle elde edilen kazancın ticari kazanç niteliğinde olduğu ve faizle elden edilen kazançtan farklılık gösterdiği konusunda görüş birliği oluşmuştur (TKBB, t.y.: 3).

Kâr ve zarar ortaklığı prensibine dayanan faizsiz bankacılığın geçmişi M.Ö. 2123 – 2081 yılları arasında Babil’e hükmeden Hammurabi’ye kadar uzanmaktadır. Çağdaş anlamda faizsiz bankacılığın 20. Yüzyılda İslam ülkelerinde görülen sanayileşme hareketleri ve 1970’li yıllarda petrol fiyatlarında meydana gelen ani artış ile ortaya çıktığı görülmektedir (Coşkun, 2004: 241)

Çağdaş manada ortaklık prensibine dayalı ilk faizsiz banka 1963 yılında Mısır’ın Myt-Gamr kasabasında, kırsal kesimde üretim yapan halkı aracı ve tefecilerden kurtarmak maksadıyla Ahmed en-Neccâr tarafından kurulmuştur. Doktorasını “19. Yy. Sürecinde Almanya’da Yerel Tasarruf Bankaları” üzerine yapan en-Neccâr, aynı zamanda bankanın hissedarı ve ilk yöneticilerindendir. En-Neccâr, Alman tasarruf bankalarının İkinci Dünya savaşıdan sonra Almanya’nın hızlı bir şekilde kalkınmasında oynadığı rolden etkilenmiş ve bu bankacılık sistemini İslâm’ın iktisadi ve kültürel değerleriyle birleştirerek Mısır’da uygulamaya çalışmıştır. Bankanın kuruluş aşamasında Almanya’dan destek alınmıştır. Ancak, en-Neccâr’ın faizsiz bankacılık düşüncesini gerçeğe dönüştürme çabasında olduğunu

anlayan Almanlar verdiği desteği yarıda bırakmışlardır. En-Neccâr tarafından kurulan bu ilk faizsiz banka 4 yıl boyunca ayakta kalabilmiş ve 1967 yılında faaliyetine son vermek zorunda kalmıştır. Ancak bu ilk faizsiz bankacılık denemesi diğer faizsiz bankaların kurulmasına öncülük etmiştir (Bayındır, 2005: 40-41).

1960'lı yıllarda Pakistanlı düşünür Muhammed Abdu'l-Mennân tarafından Müslümanların geri kalmışlık kısılcısından kurtulması için tüm İslâm ülkelerinin katılımıyla uluslararası düzeyde bir İslâmî Banka'nın kurulması fikri ortaya atıldı. 1973 yılında Cidde'de yapılan "İslâm Ülkeleri Maliye Bakanları Toplantısı"nda İslâm Kalkınma Bankası'nın kurulmasına karar verildi ve 20 Ekim 1975'te Türkiye'nin de içinde bulunduğu 29 İslâm ülkesinin katılımıyla uluslararası düzeyde ilk faizsiz banka kuruldu. Bu bankanın kurulmasının ardından faizsiz bankalar bütün dünyada hızla yayılmaya başladı (Bayındır, 2005: 42).

Türkiye'de faizsiz bankacılığın adımları ilk olarak, bankacılık alanında kâr ve zarar ortaklığı prensibine dayanan ve faizsiz finansman sağlamak amacı ile kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) ile atılmıştır. Tasarruflarını faizsiz sisteme uygun bir şekilde değerlendirmek isteyen vatandaşlara, küçük ve orta boy işletmelere hizmet vermek amacıyla 1975'te kurulan ve bu yöndeki çalışmalarını 1978'e kadar sürdüren DESİYAB, Türkiye'ye önemli tecrübeler kazandırmıştır (Ustaoglu, 2014: 24).

Katılım bankacılığına yönelik ilk adım olarak 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özel Finans Kurumları'nın temeli atılmıştır. Özel Finans Kurumları ilk kuruldukları zaman Bankalar Kanunu kapsamına alınmamıştır. 17.12.1999 tarih ve 4491 sayılı Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Özel Finans Kurumları bankalar kanununa dâhil edilmiştir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Özel Finans Kurumlarının ismi "Katılım Bankası" olarak değiştirilmiştir.

Türkiye’de katılım bankacılığın tarihi gelişimi Tablo 1.2’de özetlenmiştir:

Tablo 1.2: Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihi Gelişimi

Tarih	Açıklama
1983	- 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Finans Kurumları kurulmasına izin verilmiştir.
1984	- Albaraka Türk Özel Finans Kurumu’na faaliyet izni verilmiştir.
1985	- Albaraka Türk Özel Finans Kurumu ve Faisal Finans Kurumu faaliyete başlamıştır.
1989	- Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu kurulmuştur.
1991	- Anadolu Özel Finans Kurumu kurulmuştur.
1995	- İhlas Finans Kurumu kurulmuştur.
1996	- Asya Özel Finans Kurumu kurulmuştur.
1999	- Özel Finans Kurumları 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dahil edilmiştir.
2001	- Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. - İhlas Finans Kurumu'nun faaliyeti BDDK tarafından durdurulmuş ve bankacılık ruhsatı iptal edilmiştir. - Faisal Finans Kurumu, Family Finansa dönüşmüştür.
2005	- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sektördeki kuruluşların unvanı "Özel Finans Kurumu" yerine "Katılım Bankası" şeklinde değiştirilmiştir. - Özel Finans Kurumları Birliği unvanı "Türkiye Katılım Bankaları Birliği" olarak değiştirilmiştir. - Anadolu Finans ile Family Finans birleşerek Türkiye Finans olmuştur.
2015	- Ziraat Katılım Bankası ilk kamu katılım bankası olarak kurulmuştur. - Bank Asya’nın yönetimi TMSF’ye devredilmiştir.
2016	- TMSF tarafından Bank Asya’nın faaliyet izni kaldırılmıştır. - Vakıf Katılım Bankası ikinci kamu katılım bankası olarak kurulmuştur.

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/tarihce> (09.02.2019)

1.3. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması

Katılım bankaları ile mevduat bankaları fonksiyonel açıdan birbirine benzemektedir. Her iki bankacılık türü de halktan ve çeşitli kuruluşlardan topladıkları tasarrufları fon talep eden tüketicilere kullandırmakta, tasarruflar ve yatırımlar arasında aracılık faaliyetinde bulunmaktadır. Buna ek olarak dış ticaret, teminat mektubu, çek, senet ve kredi kartı gibi diğer bankacılık faaliyetlerini de gerçekleştirmektedir. Ancak bu iki bankacılık türünün fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri birbirinden tamamen farklıdır. Konvansiyonel bankalar, mevduat sahiplerinden faizle fon toplamakta ve bu fonları faiz karşılığında finansman ihtiyacı olanlara kullandırmaktadır. Hâlbuki katılım bankaları kâr ve zarara katılma yöntemiyle ortaklık esasına göre fon toplamakta, ticaret, ortaklık, kiralama vb. yöntemlerle fon kullandırmaktadır. Ayrıca katılım bankaları işlemlerinin hiçbirini faiz aracılığı ile yerine getirmemektedir. Katılım bankacılığında faiz yasağına ek olarak belirsizlik yasağı, aşırı risk ve spekülasyon yasağı, mal ve hizmet satın alımında paranın müşteri yerine fatura karşılığında satıcıya ödenmesi uygulaması, mutlak surette finansmanın bir mal veya hizmet karşılığında sağlanması gibi prensipler bulunmaktadır (TKBB, t.y.: 3-4).

Aşağıda Tablo 1.3'te katılım bankaları ile mevduat bankalarının nitelikleri yönünden karşılaştırılması yapılmıştır:

Tablo 1.3: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması

Nitelik	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları
Çalışma yöntemleri	Kâr ve zarara ortak katılım esastır. Katılım bankalarında temel prensip faizin söz konusu olmamasıdır. Para ticari bir ürün olarak alım - satıma tabi değildir. Katılım Bankaları mevduat kabulü ve kredi kullandırmanın haricinde her türlü bankacılık hizmeti vermektedirler. Katılım bankalarının esas faaliyetleri fon toplama ve fon kullandırma şeklindedir.	Hem fon toplama hem de fon kullandırma faaliyetlerinde faiz esastır. Dolayısıyla, mevduat bankalarında paranın ticareti söz konusudur. Verdikleri hizmet yönünden katılım bankaları ile aralarında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Paranın fonksiyonları	Katılım bankaları kaynak toplarken hesap sahipleri ile kâr ve zarar ortaklığı; kaynak kullanırken ise; vadeli satış, kiralama, kâr ve zarar ortaklığına dayanan işlemler yapmaktadırlar. Katılım bankaları çeşitli bankacılık hizmetlerinin yanında mal ticareti yapmaktadırlar.	Bu sistemde para, belirli bir bedel karşılığında alınıp satıldığından ticari bir ürün gibi kullanılmaktadır. Bu sebeple paranın üstlenmiş olduğu fonksiyon, bu sistemde katılım bankacılığından farklıdır. Mevduat bankaları bankacılık hizmetlerine ek olarak para ticareti de yapmaktadırlar.
Fon toplama	- Katılım bankaları, fon sahiplerinden özel cari hesap ve katılma hesabı adı altında kaynak sağlamaktadır. Katılım bankalarını mevduat bankalarından ayıran hesap türü, kâr ve zarara katılım hesabıdır. Bu hesap türünde müşteri ile kurum arasında bir ortaklık söz konusudur. - Katılım bankaları libor ile borçlanamazlar. Ancak, yurt dışından katılma hesabı adı altında fon sağlayabilirler.	- Mevduat sahiplerinden ticari hesap ve mevduat hesabı adı altında önceden belirlenen faiz oranında fon sağlanmaktadır. Dolayısıyla, banka ile mevduat sahibi arasında herhangi bir ortaklık söz konusu değildir. Borçlu - alacaklı ilişkisi mevcuttur. - Mevduat bankaları ihtiyaç duydukları sıcak para ihtiyacını libor +2 -3 ile giderebilirler.
Fon kullandırma	- Katılım bankalarında nakit olarak finansman sağlanamamaktadır. Murabaha, mudaraba, icara, muşareke, karz-ı hasen, mal karşılığı vesaikin alım satımı aracılığı gibi yöntemlerle fon kullanılmaktadır. Katılım bankaları topladıkları fonları reel sektörde kullanmak zorundadırlar. Dolayısıyla, bu sistemde katılım bankaları ile fonu kullananlar arasında ticari bir bağ oluşmaktadır. Yani, katılım bankaları mal ve ticari amaçla gayrimenkul alım - satımı yapabilmektedirler. - Fonun kullandırılmasında projenin karlılığı önem arz etmektedir. - Kullandırılan fonların vadeleri genellikle uzundur.	- Mevduat bankaları basılı ve külçe altın dışında herhangi bir emtia ve gayrimenkul alım satımında bulunamazlar. Fon ihtiyacı bulunanlara faiz karşılığında nakit olarak kredi kullandırmaktadırlar. Mevduat sahiplerinden toplanan fonların ne amaçla kullanıldığı bankalar için önemli değildir. Yani, para üretim ve ticaret dışında da kullanılabilir. Örneğin; devlet tahvili ya da hazine bonosunun satın alınması. - Kredinin kullandırılmasında müşterinin bankaya göstereceği teminat önem arz etmektedir. - Kısa vadeli kredi sağlamaları mümkündür. - Kredi sınırlaması mevcuttur.

Finansal kiralama	- Katılım bankaları finansal kiralama yöntemiyle müşterilerine doğrudan kaynak aktarabilirler.	- Mevduat bankaları finansal kiralama yapamazlar ama finansal kiralama şirketi kurabilirler.
Müşterilerin üstlendikleri risk ve sisteme duyulan güven	Katılım bankacılığı sisteminde müşteriler kâr ve zarara ortak oldukları için oluşabilecek riski önceden kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu sistemde "güven" esastır. Yani, bu sistemde teminat ve ipotek kadar "ortak olunan projenin sağlamlığı" da önemlidir.	Bu sistem faiz esasına dayandığı için risk bulunmamaktadır. Bu sebeple, sistemde güven konusu "teminat ve ipotek" ile çözümlenmiştir.
Kullandırılan fonun müşteriler açısından maliyeti	Fonun kullandırıldığı müşterinin belirli bir vade sonunda ödeyeceği tutar önceden bellidir ve sonradan oluşan ekonomik şartlara göre değişim göstermez.	Mevduat bankaları bazen kredi maliyetlerini devlet tahvili, hazine bonusu gibi enstrümanlara endeksleyebilmektedir. Bu durum daha sonradan kredi maliyetlerinin değişme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.
Kullandırılan fonun süresi	Katılım bankaları daha ziyade uzun vadeli yatırım amaçlı projelere finansman sağlamaktadırlar.	Mevduat bankaları daha çok ticari amaca binaen kısa vadeli kredi kullandırmaktadırlar.
Fon maliyetleri	Özel cari hesaplarda toplanan fonlar katılım bankalarında herhangi bir maliyet oluşturmamaktadır. Yani, özel cari hesaplara yönelik herhangi bir ödeme yapılamamaktadır. Katılma hesaplarında ise faizsiz bankacılık ilkeleri gereğince fon sahibine herhangi bir getiri garantisi verilememektedir.	Toplanan fonların tamamının mevduat bankasına bir maliyeti vardır.
Denetim	Bankalar Kanunu'nun 65. maddesine göre, bu kanun kapsamındaki kuruluşlar ve bunların faaliyetleri, Kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Kurum, bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.	Bankalar Kanunu'nun 65. maddesine göre, bu kanun kapsamındaki kuruluşlar ve bunların faaliyetleri, Kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Kurum, bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.

İktisadi sistem	Katılım bankalarının faaliyetleri temelde genel olarak islam iktisadi sistemine dayanmaktadır. Fakat, katılım bankalarının tam manasıyla islamî prensiplere göre faaliyette bulundukları söylenemez. Günümüze kadar, faizsiz bankacılık "tek yasal bankacılık sistemi" olarak sadece İran ve Sudan'da uygulanabilmiştir.	Mevduat bankaları, kapitalist iktisadi anlayışı esas alarak faaliyet gösterirler.
Kredi ve diğer yatırımlar	Katılım bankalarının fon kullandırırken en çok dikkat ettikleri faktör; finansmanın şirkete değil, değerlendirilen projeye yapılmasıdır.	Mevduat bankaları için kredinin kullandırılmasında bankaya karşı verilen teminat ön plandadır.
Müşteri getirisi	Katılım hesapları için toplanan fonların değerlendirilmesinden kaynaklanan kârın genel olarak %80'i fon sahiplerine dağıtılır. Fon değerlendirildikten sonradan zarar oluşması durumunda da fon sahiplerine kâr ve zarara katılma oranlarına göre zarar yansıtılır.	Mevduat sahibinin kazancı sistem gereği, oransal açıdan önceden belirlenmiştir.
İşlemlerinde kullandıkları finansal enstrüman	Katılım bankaları konvansiyonel bankalar ile kıyaslandığında kullandırılan finansal enstrüman açısından dezavantaja sahiptir. Çünkü katılım bankalarının çalışma sistemleri bazı enstrümanların kullanımına uygun olmayabilir. Örneğin; tahvil ihracı gibi.	Mevduat bankaları, yeni geliştirilen bir enstrümanın kârlı olması durumunda herhangi bir kısıtlama olmaksızın kullanılabilirler.
Makro ekonomiye etkisi	Kayıt dışı ekonominin mutlak surette önlenmesiyle, yapılan her işlem devletin vergi gelirlerinin arttırılmasını sağlamaktadır. Kullandırılan fonun reel ekonomiye kazandırılmasıyla yatırımların artması ve buna bağlı olarak istihdamın artması ile birçok ekonomik hareketliliğin artması söz konusudur.	Krediler teminat esasına göre verildiği için, yapılan işlemlerin ne kadarının kayıt altında olduğu kontrol edilemez. Verilen kredinin ne kadarının yatırım amaçlı ne kadarının tüketim amaçlı olarak kullanıldığı kontrol edilemez.

Kültürel açıdan	Günümüzde hem dünyada hem de Türkiye'de hakim olan sistem, faiz temeline oturtulmuş olan kapitalist sistemdir. Bu sebeple, katılım bankaları içinde doğdukları sisteme kültürel açıdan yabancıdırlar ve bu durum katılım bankaları için dezavantaj oluşturmaktadır. Yani, katılım bankaları, doğu dünyasına daha yakın olan Türk milletinin sahip olduğu kültür değerlerinin bir ürünüdür. Sonuç olarak katılım bankaları, İslam iktisadının bir ürünüdür.	Kapitalist sistem, faiz temeline dayanan bankacılık sistemini doğurmuştur. Dolayısıyla, bankalar bu sistemin öz evlatları durumundadır. Sonuç olarak bankalar, kapitalist iktisat sisteminin ürünüdür.
Reel ekonomiye katkı	Katılım bankalarının dayandığı temel ilke ve onları mevduat bankalarından ayıran temel özellik; kâr ve zarara katılma prensibine göre toplanan fonları, faizsiz yöntemlerle ticari faaliyetlerde değerlendirmesidir.	Mevduat bankaları topladıkları fonların bir kısmını reel ekonomiye kazandırırken, bir kısmını da reel ekonomi dışında değerlendirebilmektedir. Hazine bonusu, devlet tahvili, repo gibi.
Toplanan fonların güvencesi	Bankacılık Kanunu'na göre, katılım bankalarında gerçek kişiler adına özel cari ve kâr ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarruflar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun güvencesi altındadır. Bu tasarrufların kişi başına, anapara ve kâr payı tutarının 100.000 TL'lik kısmı TMSF güvencesi altındadır.	Mevduat bankalarında toplanan fonlar da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında olup, tasarrufların 100.000 TL'lik kısmı TMSF güvencesi altındadır.
Üstlenilen risk	Katılım bankalarında toplanan fonların reel ekonomide kullanımı esas olduğu ve katılım bankaları ile fon sahipleri arasında yatırım ortaklığı söz konusu olduğundan, hem katılım bankaları hem de fon sahipleri açısından her zaman risk olasılığı mevcuttur.	Konvansiyonel bankacılıkta önceden belirlenmiş olan faiz oranı ile fon toplanmakta ve kredi şeklinde kullanılmaktadır. Bu yüzden konvansiyonel bankacılıkta mevduat sahibi açısından herhangi bir risk yoktur. Riski üstlenen sadece bankadır.
Dağıtılan nemaların GVK'ya karşı durumları	Katılım bankalarınca dağıtılan kâr payları 193 sayılı GVK'ya göre, Menkul Sermaye İradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.	Mevduat faizleri de 193 sayılı GVK'ya göre, Menkul Sermaye İradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi tutulmaktadır.

Getiri dağıtımı	Herhangi yasal bir sınırlama bulunmamaktadır.	Mevduat faizlerinde bazı sınırlamalar mevcuttur.
Tabi oldukları meslek kuruluşu	Türkiye Katılım Bankalar Birliği'ne üye olmak zorundadırlar.	Türkiye Bankalar Birliği'ne üye olmak zorundadırlar.

Kaynak: Özuluçan ve Deran, 2009: 94-98

1.4. Türkiye’de Bankacılık Sektörü

Türkiye’de 2017 yılı, ekonomik büyüme anlamında 2016 yılına göre daha canlı bir yıl olmuştur. Yılın 3. çeyreğinde %11,3 ile büyüme rekorunun kırıldığı bir ekonomik ortamda bankacılık sektörü, ülkede temelleri en sağlam sektörlerin başında gelmeye devam etmiştir. Kamu bankalarının güçlü bir altyapıya sahip olması ve Türkiye’nin önde gelen gruplarının sektöre yatırım yapması, sürdürülen başarılı performansın arkasındaki en önemli faktörlerden olmuştur. Türkiye’de bankacılık sektörü, yabancı sermayeli grupların art arda gerçekleştirmiş olduğu yatırımlar, birleşme ve satın alma işlemlerinin sonrasında küresel ekonomik ve siyasi dalgalanmalara karşı bulunduğu yeri korumayı 2017 yılında da başarmıştır (TKBB, 2018: 33).

Türkiye bankacılık sektöründe toplam aktifler 2017 yılında bir önceki yıla göre %19 oranında büyüyerek 3.258 milyar TL’ye ulaşmıştır. Toplam aktiflerin gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı ise %105 olarak gerçekleşmiştir. Kredilerin aktifler içindeki payı %65 iken, menkul kıymetlerin payı ise %12’dir. Yine aynı yılda mevduat miktarı aktiflerin %53’ünü, mevduat dışı kaynaklar ise %28’ini finanse etmiştir. Özkaynakların toplam aktiflere oranı ise %11’dir. 2017 yılında krediler bir önceki yıla göre 364 milyar TL artış göstermiştir. Bu artışın 316 milyar TL’si mevduat ve özkaynak artışıyla; 48 milyar TL’si ise mevduat dışı kaynaklarla finanse edilmiştir. Hazine garantili ve KGF (Kredi Garanti Fonu) kefaleti ile kullanılan kredilerde 2017 yılında 212 milyar TL artış meydana gelmiş ve toplam kredi artışının yarısından fazlasını oluşturmuştur (TBB, 2018a: 13).

1.4.1. Banka, Şube ve Personel Sayıları

2014 yılında 32 olan mevduat bankalarının sayısı, 2017 yılına gelindiğinde 31'e düştüğü gözlemlenmektedir. 2015 yılında BBVA, Türkiye Garanti Bankası A.Ş. sermayesinin %14,89'unu devralarak bankadaki doğrudan payını yükseltmiştir. Bu durumda BBVA, bankadaki hakim ortak konumuna gelmiş ve banka özel sermayeli bankalar grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubuna geçmiştir (TBB, 2016: 1). Mevduat bankalarının sayısındaki azalmaya karşın kalkınma ve yatırım bankalarının sayısında bir değişme meydana gelmemiştir.

Katılım bankalarının 2014 yılında 4 olan sayısı, 2017 yılında 5'e çıkmıştır. 2015 yılında kamu sermayeli Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin dâhil olmasıyla katılım bankalarının sayısı 5'e çıkmıştır. 2016 yılında yine başka bir kamu sermayeli banka olan Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin dâhil olmasıyla katılım bankalarının sayısı 6'ya ulaşmış, yıl içerisinde BDDK'nın Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin faaliyet iznini iptal etmesiyle katılım bankalarının sayısı tekrardan 5 olmuştur.

Tablo 1.4'te görüldüğü üzere, 2017 yılı itibariyle sektörde faaliyet gösteren 31 adet mevduat bankası, 5 adet katılım bankası ve 13 adet kalkınma ve yatırım bankası bulunmaktadır.

Tablo 1.4: Banka Sayısı

Yıllar	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
2014	32	4	13
2015	32	5	13
2016	32	5	13
2017	31	5	13

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (07.10.2018) adresinden derlenerek hazırlanmıştır.

Bankacılık sektörüne bakıldığında şube sayısında azalma olduğu görülmüştür. Tablo 1.5 incelendiğinde 2014 yılında 12.210 olan şube sayısı, 2017 yılına gelindiğinde %5,1 azalarak 11.584 olmuştur. Şube sayılarını banka türlerine göre incelediğimizde katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının şube

sayılarında genel olarak artış görülürken, mevduat bankalarının şube sayısında azalma görülmüştür. 2014 yılında 11.180 şubeye sahip olan mevduat bankaları, 2017 yılına gelindiğinde şube sayıları 677 adet azalarak 10.503'e düşmüştür. Bankacılık sektöründeki şube sayısında azalma ise 626 adet olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda mevduat bankalarına ait şube sayılarında meydana gelen azalış miktarı, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının şubelerinde meydana gelen artış miktarından fazla olduğu için toplam şube sayısında azalma meydana geldiği söylenebilir.

Şube sayısında azalmaya benzer olarak bankacılık sektöründe çalışan personel sayısında da genel bir azalış görülmektedir. 2014 yılında 216.912 olan toplam personel sayısı, 2017 yılına gelindiğinde %3,9 azalarak 208.280 olmuştur. Personel sayılarındaki azalışı banka türlerine göre incelediğimizde bütün banka türlerinde azalma meydana geldiği görülmektedir. Personel sayısındaki azalmaya oransal olarak bakılacak olursa; %7,6 ile en çok katılım bankalarındaki personel sayısının azaldığı görülmektedir. Oransal olarak personel sayısındaki düşmenin en az olduğu banka türü ise mevduat bankalarıdır. Katılım bankalarının personel sayısının 2016 yılında ciddi anlamda azaldığı görülmektedir. Katılım bankalarında istihdamın bu denli azalmasının en büyük nedeni Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin 2016 yılında BDDK tarafından faaliyet izninin kaldırılmış olmasıdır.

Tablo 1.5: Şube ve Personel Sayısı

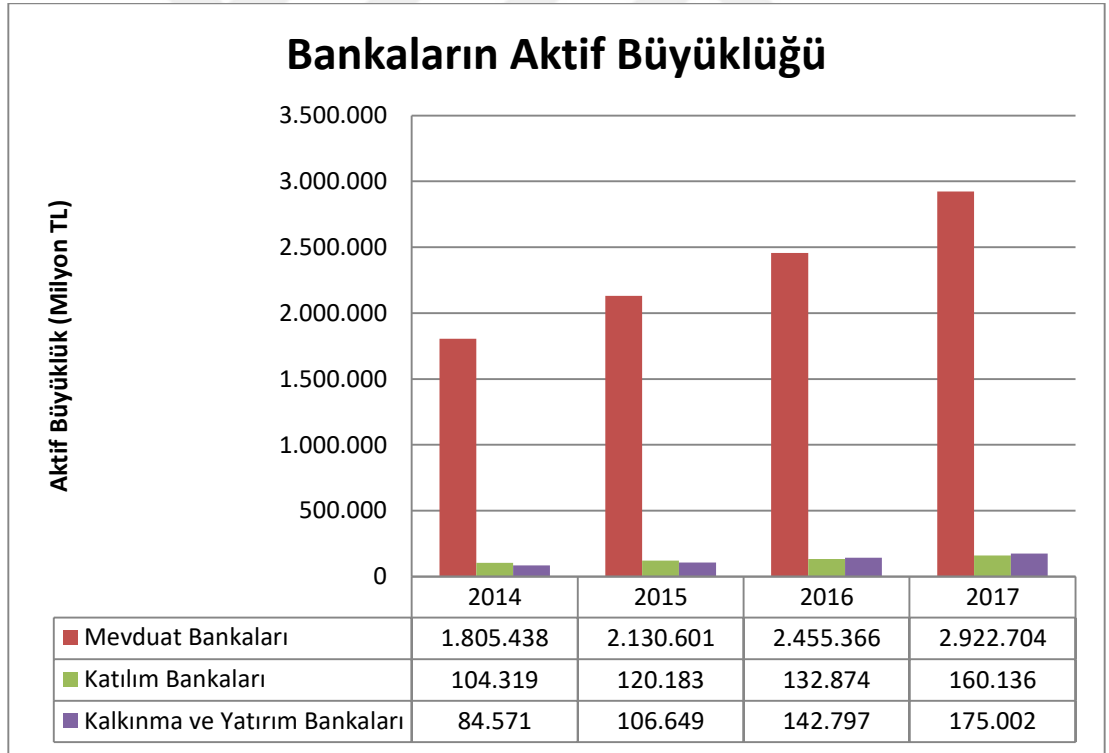
Yıllar	Mevduat Bankaları		Katılım Bankaları		Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2014	11.180	195.109	990	16.280	40	5.523
2015	11.149	195.584	1.080	16.554	40	5.366
2016	10.749	191.084	959	14.465	39	5.337
2017	10.503	188.012	1.032	15.029	49	5.239

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/BultenAylik> (07.10.2018) adresinden derlenerek hazırlanmıştır.

1.4.2. Aktif Yapısı

Bankacılık sektörünün toplam aktifleri 2014 yılında bir önceki yıla göre %15,1 artarak 1.994 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aktif toplamının en büyük kalemini 1.241 milyar TL ile krediler oluştururken, onu 302 milyar TL ile menkul değerler takip etmektedir. Bir önceki yıla göre en çok artış gösteren kalem ise %22,9 artış ile takipteki alacaklar olmuştur (BDDK, 2015: 2). Grafik 1.1’de görüldüğü üzere 2014 yılında en büyük aktif paya sahip bankacılık türü mevduat bankalarıdır. Grafik 1.2’ye bakıldığında katılım bankalarının sektördeki payı %5,2 olarak gerçekleşmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının sektördeki payı ise %4,2’dir.

Grafik 1.1: Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı

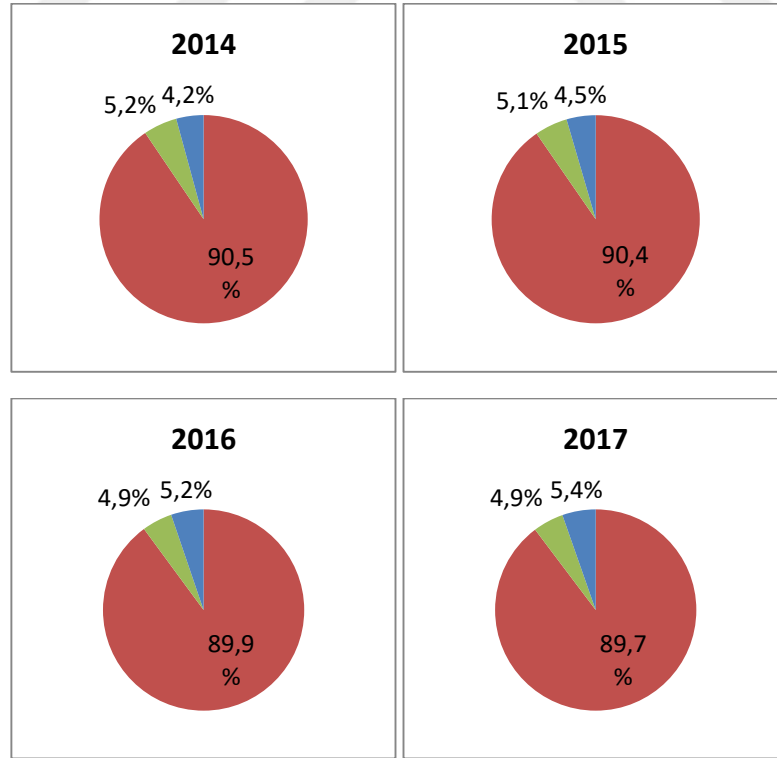
Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (07.10.2018) adresinden derlenerek hazırlanmıştır.

2015 yılına ait bankacılık sektörü verileri incelenecek olursa, aktif toplam bir önceki yıla göre %18,2 artarak 2.357 milyar TL olmuştur. Aktif büyüklüğün en büyük kalemini 1.485 milyar TL ile krediler oluştururken, onu 330 milyar TL ile

menkul değerler takip etmektedir. Önceki yılsonu verilerinde de olduğu gibi bir önceki yıla göre en çok artış gösteren kalem %30,5 ile takipteki alacaklar olmuştur (BDDK, 2016: 2). 2015 yılında mevduat bankalarının aktif toplam içindeki payı %90,4 olarak gerçekleşmiştir. Kalkınma ve mevduat bankaları bir önceki yıla göre artış göstererek %4,5 paya sahip olurken, katılım bankalarının aktif büyüklük içindeki payı bir önceki yıla göre azalmış ve %5,1 olmuştur.

Aralık 2016 itibariyle bankacılık sektörünün toplam aktifleri 2.731 milyar TL olmuştur. Bir önceki yıl olduğu gibi aktif büyüklüğün en büyük iki kalemi krediler ve menkul değerlerdir. Diğer yıllardan farklı olarak bu yıl en çok artış gösteren kalem %47,6 ile nakit ve nakit benzeri kalemler olmuştur (BDDK, 2017: 2) İlgili yılda mevduat bankaları en büyük aktif büyüklüğe sahip olurken, katılım bankalarının sektördeki payı yine azalmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının sektördeki payı ise artarak %5,2 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 1.2: Bankacılık Sektörünün Aktif Toplamının Dağılımı

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (07.10.2018) adresinden derlenerek hazırlanmıştır.

Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 2017 yılında bir önceki yıla göre %19,3 artarak 3.258 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aktif toplam içinde en büyük kalemi 2.098 milyar TL ile krediler oluşturmaktadır. Bir önceki yıla göre en büyük artış gösteren kalem %23,1 ile zorunlu karşılıklar olmuştur (BDDK, 2018: 2). Mevduat bankalarının sektördeki payı azalırken, kalkınma ve yatırım bankalarının sektördeki payı artış göstermiştir. Katılım bankalarının payı ise bir önceki yıl ile aynı olup %4,9 olarak gerçekleşmiştir.

1.4.3. Toplanan ve Kullanılan Fonlar

Bankacılık sektöründe bilançonun en önemli kalemlerinden birini oluşturan krediler Tablo 1.6'da görüldüğü üzere 2014 yılında toplam 1.280 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörüne ait kullanılan fonlar her yıl belirli oranlarda artış göstermiştir. En yüksek artış %20,96 ile 2017 yılında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte mevduat bankalarının bankacılık sektörü içindeki kullanılan fon payı 2017 yılına doğru her yıl giderek azalmıştır. Katılım bankalarının payı da mevduat bankalarında olduğu gibi sürekli azalırken 2017 yılında artış göstermiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı ise her yıl düzenli olarak artış göstermiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının payı 2014 yılında katılım bankalarından az iken, 2017 yılına gelindiğine katılım bankalarından daha fazla gözükmektedir.

Tablo 1.6: Bankacılık Sektöründe Kullanılan Fonlar

Yıllar	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
2014	1.151.639	69.639	58.859
2015	1.359.969	79.269	74.807
2016	1.587.245	84.880	101.621
2017	1.905.940	106.733	132.807

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari> (06.08.2018) adresindeki Yıllık Sektör Raporları bölümünden derlenerek hazırlanmıştır.

Bankacılık sektörünün bilançosundaki yükümlülükler kısmına bakıldığında Tablo 1.7’de görüldüğü üzere toplanan fonlar 2014 yılında toplam 1.057 milyar TL olarak gerçekleştirmiştir.

Tablo 1.7: Bankacılık Sektöründe Toplanan Fonlar

Banka	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları
2014	991.223	65.405
2015	1.175.654	74.362
2016	1.377.763	81.487
2017	1.613.839	105.310

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari> (06.08.2018) adresindeki Yıllık Sektör Raporları bölümünden derlenerek hazırlanmıştır.

İlgili 4 yıla bakıldığında toplanan fonlarda en yüksek artış %18,3 ile 2015 yılında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte bankacılık sektöründeki toplanan fon miktarı her yıl artış göstermiştir. Mevduat bankalarının toplanan fonlardaki payında her yıl artış olurken, 2017 yılında azalma meydana gelmiştir. 2017 yılında mevduat bankalarının toplanan fonlardaki payı %93,87 olarak gerçekleşirken, katılım bankaların toplanan fonlardaki payı %6,13 olarak gerçekleşmiştir.

1.4.4. Özkaynaklar

Türk bankacılık sektörünün özkaynakları Tablo 1.8’de görüldüğü üzere 2014 yılında toplam 232 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. İlgili yıllar itibariyle mevduat bankalarının sektör içindeki özkaynaklarının payı her yıl artış gösterirken, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının payları her yıl azalış göstermiştir. 2017 yılında bankacılık sektörünün özkaynakları, bir önceki yıla göre %19,59 artarak 359 milyar TL’ye yükselmiştir.

Tablo 1.8: Bankacılık Sektöründe Özkaynakların Yapısı

Banka	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
2014	201.116	9.673	21.217
2015	228.144	10.645	23.470
2016	262.503	11.496	26.286
2017	314.954	13.645	30.512

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (07.10.2018) adresinden derlenerek hazırlanmıştır.

1.4.5. Net Kâr

Bankacılık sektörünün 2017 yılı kârlılık oranlarına bakıldığında artış gözlemlenmektedir. Sektörün hem özkaynak hem de aktif kârlılığı bir önceki yıla göre banka gruplarının tamamında artış göstermiştir. 2017 yılında artış gösteren kredi hacmini fonlamak amacıyla mevduat faizlerinin yükseltilmesi sektördeki faiz marjının daralmasına, faiz marjındaki daralma ise dönem net kârının yıllık artış hızının bir önceki yıla göre daha düşük olmasına neden olmuştur. Bununla birlikte kârda meydana gelen artış sonucu aktif ve özkaynak kârlılığı da artmış, 2016 yılında %1,37 olan aktif kârlılığı %1,51'e, %12,5 olan özkaynak kârlılığı ise %13,7'ye yükselmiştir (TKBB, 2018: 39).

Tablo 1.9: Bankacılık Sektörünün Dönem Net Kârı

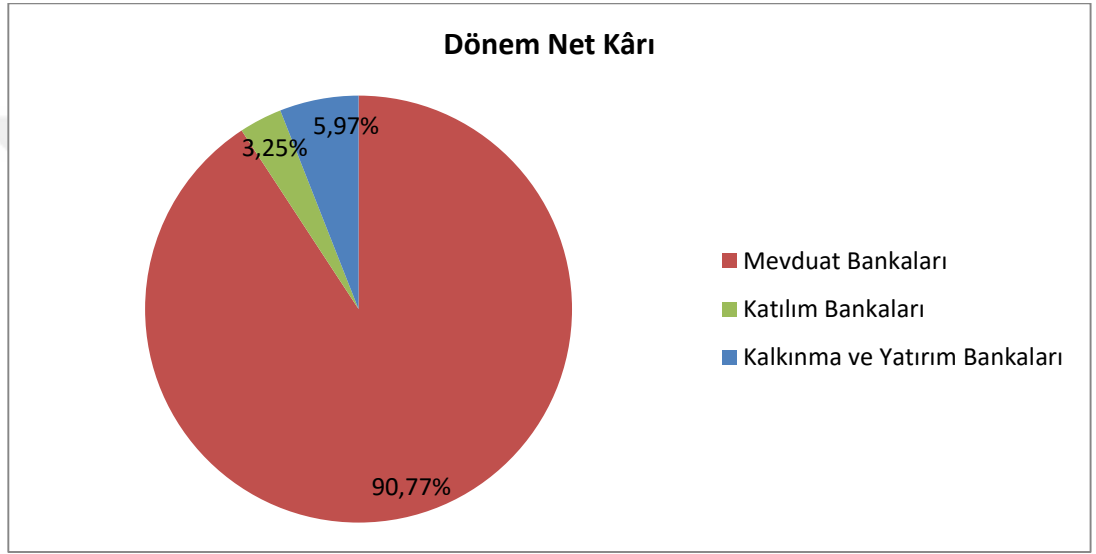
Banka	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
2014	22.927	144	1.539
2015	23.889	409	1.755
2016	34.224	1.106	2.200
2017	44.158	1.583	2.906

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık> (07.10.2018) adresinden derlenerek hazırlanmıştır.

Bankacılık sektörüne 2014 yılından itibaren bakıldığında sektörün dönem net kârı her yıl artış göstermiştir. Tablo 1.9'da görüldüğü üzere sektörün dönem net kârı

2017 yılında %29,62 artarak toplam 48.647 milyon TL'ye ulaşmıştır. Mevduat bankalarının dönem net kârı açısından sektör içindeki payları ilgili yıllar itibariyle azalış göstermiş ve Grafik 1.3'te görüldüğü üzere 2017 yılına gelindiğinde %90,77 olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının sektör içindeki payı ise ilgili yıllar itibariyle sürekli artış göstermiş ve 2017 yılında %3.25 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 1.3: Bankacılık Sektörünün Dönem Net Kârı Dağılımı

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/BultenAylik> (07.10.2018) adresinden derlenerek hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK GÖZETİM VE DENETİMİNE İLİŞKİN YÖNTEMLER

2.1. Bankacılıkta Gözetim ve Denetim

Tüm bankacılık sistemlerinde en az bir düzenleyici ve denetleyici otorite bulunmaktadır. Bununla birlikte, her otoritenin konumu, yapısı, yaptırım gücü ve sorumlulukları birbirinden farklıdır. Bu farklılık genellikle bir ülkenin yasal ve ekonomik düzeni ile geleneklerinin farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. Düzenleyici ve denetleyici otoritelere ilişkin kararlar bazen siyasi olarak verilebilir. Çoğu ülkede, bankacılık sektörü için düzenleyici ve denetleyici otorite olarak merkez bankası görevlendirilir, ancak tüm mali denetim merkez bankası dışında ayrı bir kuruluştaki konsolide edilir. Bankacılık denetim otoritesinin sorumlulukları genellikle aşağıdaki gibidir (Greuning ve Bratanovic, 2009: 364):

- Bankacılık lisanslarının verilmesi ve geri çekilmesi,
- İhtiyati düzenleme ile standartların yayınlanması ve uygulanması,
- Periyodik raporları düzene koyma ve elde etme ile yerinde denetimleri icra etme yetkisi,
- Bankaların kapatılması ve/veya tasfiye edilmesi.

Denetim otoriteleri, batma olasılığı bulunan bankaları belirleyebilmek için hem uzaktan gözetim hem de yerinde denetim uygularlar. Problemlili bankaları tanımlamak için en yararlı yöntem, bir bankanın güvenliğinin ve sağlamlığının bütün yönleriyle gözden geçirildiği yerinde denetimdir. Ancak yerinde denetim, hem masraflı hem de külfetlidir. Yerinde denetimin gerçekleştirilmesi için denetçi personellerin istihdam edilmesi maliyet oluştururken, denetim sırasında günlük işlerine ek olarak denetçilerin taleplerini yerine getiren banka personelinin yükü artmaktadır. Bunun bir sonucu olarak denetim otoriteleri, uzaktan gözetim de uygulamaktadırlar. Bankanın mevcut durumundaki resmini yansıtan uzaktan gözetim,

denetçilerin etkin bir şekilde zamanlama ve planlama yapabilmelerini sağlamaktadır (Gilbert, Meyer ve Vaughan, 2000: 4).

2.1.1. Uzaktan Gözetim

Denetleyici ve düzenleyici kuruluşlar, bilgisayar ortamında uzaktan gözetim sistemlerini 1975 yılından beri kullanmaktadırlar. Bilgisayara dayalı sistemler, denetleyici ve düzenleyici kuruluşlara bankalardan gelen çok fazla miktarda verinin hızlı ve sistematik bir şekilde analiz edilebilmesini sağlamıştır (FDIC, 1997: 477). 1990'lı yılların başında, gözetim sistemlerini daha kullanışlı hale getirmek için bir takım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile çağdaş banka gözetim sistemlerinin temeli atılmıştır (FDIC, 1997: 479).

Uzaktan gözetimin temel amacı, bankaları hem bireysel olarak hem de grup bazında denetlemektir. Uzaktan gözetimde bir bankanın performansı, kendi grubundaki bankalardan ve sektörel norm ve ölçütlerden ne ölçüde saptığının tespit edilebilmesi için içinde bulunduğu grup ve bankacılık sektörü ile kıyaslanır. Bu süreç, bir bankada oluşabilecek sorunların erkenden tespit edilebilmesini sağlamakla birlikte büyük risk altındaki alan ve faaliyetlerde yetersiz kalan denetim kaynaklarından hangisinin öncelikli kullanılması gerektiği konusunda da yardımcı olur. Uzaktan gözetim sistemleri, önceden belirlenmiş raporlama programına göre öngörülen formatta bankalar tarafından sağlanan finansal raporlamaya dayanır. Birçok gözetim otoritesi sistematik olarak bankalardan likidite performansı, sermaye yeterliliği, piyasa riski, kredi riski, aktif kalitesi, kârlılık ve bilanço yapısı gibi verileri isterken, raporlama detay ve formatları ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Bir bankanın farklı risk türlerine maruz kalma ve bu risklere katlanabilme kapasitesi hakkında daha detaylı bilgi alabilmek için gözetim otoritelerince destekleyici ek raporlar talep edilebilir. Raporların gönderim zamanı ilgili raporların türü ve konusuna göre değişkenlik gösterir. Örneğin; gözetim ve denetim otoriteleri likiditenin günlük veya haftalık olarak raporlanmasını isterken, finansal tabloların üçer aylık dönemler itibarıyla raporlanmasını talep edebilir (Greuning ve Bratanovic, 2009: 368-369).

2.1.2. Yerinde Denetim

Denetim otoriteleri, bankaların finansal açıdan sağlamlıklarını değerlendirmek, yasalara ve düzenleyici politikalara uyumunu izlemek ve iç kontrol sistemlerinin kalitesini değerlendirmek için bankaları periyodik olarak ziyaret ederler (Cole ve Gunther, 1995: 14). Yerinde denetim, denetim otoritelerinin, raporlama sürecinde bir banka tarafından sağlanan bilgileri doğrulamasını, bankanın sorunlarını tam olarak teşhis etmesini ve bankanın gelecekteki devamlılığını değerlendirebilmesini sağlar (Greuning ve Bratanovic, 2009: 369).

Yerinde denetim, bir bankanın büyüklüğüne, yapısına, mevcut kaynaklarına ve denetçilerin bilgi ve deneyimine göre farklı şekillerde olabilir. Denetim otoriteleri, yerinde yapılan denetimlerin kapsamı, amaçları ve sıklığı hakkında anlaşılır iç yönergeler oluşturmalıdır. Politikalar ve prosedürler, denetimlerin sistematik, eksiksiz ve tutarlı bir şekilde yürütülmesini sağlamalıdır. Daha az gelişmiş denetim sistemlerinde, denetim süreci genellikle, potansiyel riskleri veya banka yönetimi tarafından kullanılan sistemlerin kullanılabilirliğini ve kalitesini değerlendirmeksizin bankanın mevcut durumunun anlık görüntüsünü ortaya koyar. Yerinde denetim, ticari işlemlerle başlar ve aşağıdan yukarıya doğru ilerler. Denetimin farklı aşamalarındaki inceleme sonuçları derlenir ve bankanın genel mali durumu ile ilgili nihai sonuçlara varmak için konsolide edilir. Gelişmiş bankacılık sistemlerinde, denetim otoriteleri genellikle bankaların riski nasıl belirlediği, ölçtüğü, yönettiği ve kontrol ettiği üzerinde odaklanan yukarıdan aşağıya doğru bir yaklaşım kullanır. Yerinde denetimin başlangıç noktası, risk yönetimi ile ilgili hedef ve politikaların değerlendirilmesidir. Daha sonrasında, bankanın yazılı politika ve prosedürlerinin etkinliği ve eksik olup olmadığı ele alınır (Greuning ve Bratanovic, 2009: 370).

2.2. Bankacılık Denetiminde Erken Uyarı Sistemleri

1970’li yılların ortalarına kadar federal denetime tabi olan mali kurumların finansal durumu sadece yerinde denetim ile kontrol ediliyordu. İlgili dönemlerde beş mali düzenleyici kurum (FRB, FDIC, FHLBB, NCUA ve OCC), günümüzde mevcut olan uzaktan gözetim sistemlerinin geliştirilmesine yol açan çalışmalar yapmışlardır.

Bu sistemler, iki denetim arasında kurumların mali durumunun değerlendirilmesini sağlayarak denetim sürecini uzatmıştır. Erken uyarı sistemi, sadece ortaya çıkan bir problemi öngörmekle kalmayıp, bir bankanın en son yapılan yerinde denetimden sonra mali durumunun değişip değişmediğinin banka murakıpları tarafından görülmesini sağlamaktadır (Putnam, 1983: 6).

Bankacılık düzenleme ve denetleme yaklaşımları ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi, erken uyarı sistemi yaklaşımları da sayısız faktöre bağlı olarak çeşitli açılardan farklılık göstermektedir. Tablo 2.1’de bazı ülkelerdeki denetim kurumlarının erken uyarı sistemi olarak kullandıkları yöntemler belirtilmiştir. Erken uyarı sistemlerini dört ana başlık altında toplamak mümkündür (Sahajwala ve Bergh, 2000: 6):

- Kapsamlı Banka Risk Değerlendirme Sistemleri,
- Finansal Oran ve Denk Grup Analiz Sistemleri,
- İstatistiksel Modeller,
- Denetimsel Banka Derecelendirme Sistemleri.

2.2.1. Kapsamlı Banka Risk Değerlendirme Sistemleri

Kapsamlı banka risk değerlendirme sistemi, risk değerlendirmesi için kullanılan daha geniş bir yaklaşımdır. Bankanın nitel ve nicel risk faktörlerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlar. Sistem, analiz edilecek risk profillerine ilişkin faktörleri tanımlar, sonra banka veya bankacılık grubunu iş birimlerine ayırarak kümeleştirir ve her bir iş birimi için tüm risk faktörlerinin durumunu değerlendirmektedir. Bu metodoloji, kurumun farklı düzeylerinde yapılan risk değerlendirmelerinin bir araya gelmesini sağlar. Bu yaklaşım, her kurumun potansiyel risk oluşturabilecek alanlarını tanımlamaya yardımcı olur. Ayrıca, tüm sistemdeki bankacılık faaliyetlerinin resmini yansıtmaktadır. Sistemin en büyük dezavantajı, böylesine kapsamlı bir değerlendirmenin periyodik olarak uygulanabilmesi için gerekli olan kaynaklardır (Gaytan ve Johnson, 2002: 24-25).

Tablo 2.1: Bazı Gelişmiş Ülkelerde Kullanılan Erken Uyarı Sistemleri

Ülke	Denetim Otoritesi	Sistem	Uygulama Yılı	Sistem Tipi
Fransa	Banking Commission	ORAP (Organisation and Reinforcement of Preventive Action)	1997	Uzaktan Gözetim Banka Derecelendirme Sistemi
		SAABA (Support System for Banking Analysis)	1997	Erken Uyarı Modeli - Beklenen Kayıp
Almanya	German Federal Supervisory Office	BAKIS (BAKred Information System)	1997	Finansal Oran ve Denk Grup Analiz Sistemi
İtalya	Bank of Italy	PATROL	1993	Uzaktan Gözetim Banka Derecelendirme Sistemi
		Early Warning System	Planlandı	Erken Uyarı Modeli - Başarısızlık Tahmini
Hollanda	Netherlands Bank	RAST (Risk Analysis Support Tool)	1999	Kapsamlı Banka Risk Değerlendirme Sistemi
		Observation System	Planlandı	Finansal Oran ve Denk Grup Analiz Sistemi
İngiltere	Financial Services Authority	RATE (Risk Assessment, Tools of Supervision and Evaluation)	1998	Kapsamlı Banka Risk Değerlendirme Sistemi
	Bank of England	TRAM (Trigger Ratio Adjustment Mechanism)	1995 yılında geliştirildi fakat uygulanmadı	Erken Uyarı Modeli
ABD	Her 3 Denetim Otoritesi (FED, FDIC, OCC)	CAMELS	1980	Yerinde Denetim Derecelendirme Sistemi
	FED	Individual Bank Monitoring Screens	1980'ler	Finansal Oran Analizi
		SEER Rating (System for Estimating Exam Ratings)	1993	Erken Uyarı Modeli - Derece Tahmini
		SEER Risk Rank	1993	Erken Uyarı Modeli - Başarısızlık Tahmini
	FDIC	CAEL	1985-1999	Uzaktan Gözetim Banka Derecelendirme Sistemi
		GMS - Growth Monitoring System	1980'lerin ortası	Basit Erken Uyarı Modeli - Hızlı Büyüyen Bankaların İzlenmesi
		SCOR (Statistical CAMELS Off-site Rating)	1995	Erken Uyarı Modeli - Derece Düşüş Tahmini
	OCC	Bank Calculator	Planlandı	Erken Uyarı Modeli - Başarısızlık Tahmini

Kaynak: Sahajwala ve Bergh, 2000: 5

2.2.2. Finansal Oran ve Denk Grup Analiz Sistemleri

Finansal oran ve denk grup analiz sistemleri, bankaların finansal değişkenlerine ilişkin oranlarını, bir derecelendirme notunun ötesinde bankanın yerinde analizinin benzerini yapmak için kullanır. Finansal oran analizi, seçilen oranlar için bir eşik tanımlar ve oran bu eşiği aştığında uyarı verir. Denk grup analiz sistemleri, bankaları büyüklükleri veya finansal aktiviteleri temelinde gruplandırmakta ve akran grubunun mevcut oranları ile geçmişteki oranları arasında karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirmektedir. Bu yaklaşımlar, banka faaliyetlerinin sistematik bir değerlendirmesini sağlama, bankacılık sektöründeki eğilimleri tespit etme, bir bankadaki risk oluşturabilecek alanlara işaret etme ve potansiyel olarak sorunlu bankaları filtreleme avantajına sahiptir. Bununla birlikte oran analizi, finansal kurumların aldığı riski tanımlayabilmek için bazı sınırlamalara sahiptir. Denk grup analizi aykırı bankaları tespit edebilir, ancak akran grubunun bütününe finansal koşullarında bir bozulma meydana geldiğinde sistemik problemleri tespit etmekte başarısız kalır. Bu sistemlerin kullanımı, oluşabilecek bankacılık tehlikelerini tahmin etme konusunda sınırlıdır (Gaytan ve Johnson, 2002: 24).

2.2.3. İstatistiksel Modeller

Gelecekte bankaların sağlıklı birer kuruluş olup olmadığını tahmin edebilmek için istatistiksel modellerin tasarımı ve kullanımı son yılların önemli bir gelişmesi olmuştur. İstatistiksel modeller esas olarak veriye dayalıdır ve banka performans göstergelerini risk tahminlerine çevirmeyi amaçlayan niceliksel teknikleri kullanmaktadırlar. İstatistiksel modeller bu tahminlere dayanarak, gelecekte yüksek başarısızlık riski olan bankaları düşük başarısızlık riski olan bankalardan ayırmaya çalışmaktadır (Sahajwala ve Bergh, 2000: 22).

İstatistiksel modeller oluşturmak için çeşitli tahmin teknikleri kullanılabilir. Bu modellerde bağımlı değişkenler, başarısızlık veya hayatta kalma şeklinde ya da banka derecelendirmelerinde olduğu gibi sıralı sonuçlar olabilir (Sahajwala ve Bergh, 2000: 23).

2.2.4. Denetimsel Banka Derecelendirme Sistemleri

Denetimsel banka derecelendirme sistemleri, bankaların mevcut finansal durumunun belirlenmesi için etkili bir sistem olmasıyla bankacılık denetimi için epey önem teşkil etmektedir. Buna rağmen, bu sistemlerin bazı sınırlamaları vardır. Denetim sırasında incelenen bankanın mevcut durumunu yansıtır ve banka kararlarında ve ekonomik koşullarda meydana gelen değişikliklerden sorumludurlar. Ayrıca, ortaya çıkan risk değerlendirmesi finansal sorunların nihai bir ölçütüdür. Bu nedenle, değerlendirme sonuçları önleyici eylemde bulunmak için çok geç kalabilir. Bu yaklaşımın bir başka kısıtlaması, farklı oranların, bankacılık operasyonlarının potansiyel kaynakları ve kırılganlık alanları hakkında bilgi sağlamaması ve bankaların aldığı bazı kararların kurumun genel kırılganlığına olan etkisini göstermemesidir (Gaytan ve Johnson, 2002: 23).

ORAP, PATROL, CAEL ve CAMELS yaygın olarak kullanılan denetimsel banka derecelendirme sistemleri arasındadır.

2.2.4.1. ORAP

Fransız Bankacılık Komisyonu, 1997 yılında bankalar için çok faktörlü analiz sistemi niteliğinde olan ORAP derecelendirme sistemini uygulamaya koymuştur. Bu sistemin amacı, nicel ve nitel bilgidan faydalanarak her bir bankanın faaliyet ve çevresiyle ilişkili risk bileşenlerinin incelenmesiyle bünyelerindeki potansiyel zayıflığın belirlenmesidir (Sahajwala ve Bergh, 2000: 11).

ORAP derecelendirme sistemi bankacılık gözetimi için çeşitli iç ve dış bilgi kaynaklarından faydalanır. Bu sistem, 14 bileşen üzerinde birtakım değerlendirmeler yapılarak standardize edilmiş bir çerçeve içerisinde uygulanmaktadır. Bu bileşenler; oranlar (sermaye, likidite, büyük riskler ve sermaye yeterliliği), bilanço içi ve dışı faaliyetleri (aktif kalitesi, batık krediler ve batık krediler için ayrılan karşılıklar), piyasa riski, gelirler (faaliyet kârı, tek seferlik kalemler ve aktif kârlılığı) ve nitel kriterlerden (hissedarlar, yönetim ve iç kontrol) oluşmaktadır. Her bir bileşen 1 (en iyi) ve 5 (en kötü) arasında bir derece ile gösterilir. Derecelendirilmiş bileşenler daha

sonra 1 (en iyi) ve 5 (en kötü) arasında benzer şekilde ölçeklendirilmiş bir bileşik dereceye dönüştürülür (Sahajwala ve Bergh, 2000: 11).

2.2.4.2. PATROL

Bank of Italy, 1993 yılında bankaların finansal durumunun sistematik bir biçimde takip edilebilmesi ve yerinde denetimlerin planlanmasında denetsel kaynakların kullanımının önceliklendirilmesine destek sağlamak amacıyla uzaktan gözetim aracı olarak yıllık bazda uygulanacak olan PATROL derecelendirme sistemini uygulamaya koymuştur. Bu sistemin ana girdileri, Bank of Italy tarafından aylık, altı aylık ve yıllık bazda elde edilen yasal raporlama verilerine ait bilgiler içerir (Sahajwala ve Bergh, 2000: 10).

PATROL derecelendirme sistemi sermaye yeterliliği, kârlılık, kredi kalitesi, organizasyon ve likidite olmak üzere beş adet bileşenden oluşmaktadır. Sermaye yeterliliği değerlendirilirken, bir bankanın maruz kalabileceği kredi riski, pozisyon riski, işlem riski, piyasa riski ve döviz kuru riskini karşılayacak yeterlilikte sahip olması gereken özkaynak tutarı ile bankanın kendi fonları karşılaştırılır. Kârlılık değerlendirilirken, şüpheli alacaklardan kaynaklanan sermaye kayıplarını karşılama gerekliliği ile ilgili olan olağandışı kalemlerin net ekonomik sonuçları ve özkaynak kârlılığı bankacılık sisteminin ortalaması ile ilişkilendirilir. Kredi kalitesi, kredi yoğunlaşma endeksi ve merkezi kredi kayıtlarından elde edilen düzeltilmiş şüpheli alacaklara ait veriler temelinde değerlendirilir. Organizasyon bileşeni, bankaların yönetimi ile yapılan toplantılarda ve yerinde denetimlerde elde edilen bilgiler çerçevesinde değerlendirilir. Likidite, bir yıllık dönem boyunca meydana gelebilecek dış kaynaklı şokların simule edilmesiyle normal çalışma koşulları altında vade uyumsuzluklarını ortaya çıkardıktan sonra değerlendirilmektedir (Sahajwala ve Bergh, 2000: 10).

PATROL derecelendirme sisteminin her bir bileşeni, denetim kriterleri baz alınarak 1 (en iyi) ve 5 (en kötü) arasında bir derece ile gösterilir. Daha sonra bu beş bileşene ait elde edilen dereceler yine 1 (en iyi) ile 5 (en kötü) arasında bileşik bir nota dönüştürülür. Yerinde denetimlerde ortaya çıkan gerçek sonuçlar ile verilen bu notlar karşılaştırılarak doğrulaması yapılır (Sahajwala ve Bergh, 2000: 10).

2.2.4.3. CAEL

FDIC (Federal Deposit Insurance Corporation), 1980'lerin ortasında CAEL olarak bilinen bir gözetim sistemi geliştirmiştir. CAEL derecelendirme sistemi; sermaye, aktif kalitesi, gelirler ve likidite olmak üzere 4 adet bileşenden oluşmaktadır (Cole, Cornyn ve Gunther, 1995: 7).

CAEL derecelendirme sistemi, bankaların aktif büyüklüklerini baz alarak onları gruplara ayırır ve her bir bileşeni oluşturan finansal rasyoları yüzdelik oranlarına göre hesaplar. Her bir bileşenin derecesi, kendisini oluşturan finansal rasyoların ağırlıklı ortalaması alınarak hesaplanır. Bileşik CAEL derecesi ise dört adet bileşenin ağırlıklı ortalaması alınarak hesaplanır. Hem dereceleri hesaplamak için kullanılan rasyolar hem de her bir rasyonun yüzdelik ağırlığı banka murakıpları tarafından belirlenir (Cole, Cornyn ve Gunther, 1995: 7-8).

2.2.4.4. CAMELS

Bankacılık gözetim ve denetim otoriteleri, bankaların mali durumlarının izlenmesi ile ilgili mevzuat ve düzenleyici politikaların uygulanmasından sorumludur. Bunu yapmak için gereken bilgilerin çoğunun yasal raporlardan elde edilebiliyor olmasına rağmen, raporların doğruluğunu teyit etmek ve daha fazla denetimsel bilgi elde edebilmek için yerinde denetimlerin yapılması gerekmektedir (Lopez, 1999: para. 1). Bir bankanın yerinde denetimi sırasında, bankanın mali durumunu değerlendirmek ile yasalara ve düzenleyici politikalara uygunluğunu gözlemlemek için sorunlu kredilere ilişkin ayrıntılar gibi özel bilgiler toplanır. Bu tarz bir denetim sırasında bankanın genel durumu hakkında özet bilgi sağlayan temel sistemlerden biri yaygın bir şekilde kullanılan CAMELS derecelendirme sistemidir (Lopez, 1999: para. 4).

CAMEL derecelendirme sistemi, ilk olarak 1980'li yıllarda banklara yapılan yerinde denetimlerde ABD denetim otoriteleri tarafından kullanılmıştır. Bu sistem ile ABD'de yapılan banka derecelendirme faaliyetleri tekdüze bir sistem haline getirilmiştir. CAMEL, bir bankanın bazı denetim kriterleri kapsamında murakıp tarafından değerlendirilmesine dayanır ve Amerikan Merkez Bankası (FED),

Bankalar ve Banknot Koordinatörlüğü (OCC) ve Federal Mevduat Sigorta Kurumu (FDIC) gibi ABD denetim otoriteleri tarafından kullanılmıştır. Bu sistem kapsamında, yerinde incelemeye tabi olan her bir banka, performans ve faaliyetleriyle ilgili 5 (şimdi 6) adet bileşen temelinde değerlendirilir. Bu bileşenlerin baş harflerinin bir araya getirilmesi ile CAMEL ismi oluşturulmuştur. Buna göre C (Capital adequacy) sermaye yeterliliğini, A (Asset quality) aktif kalitesini, M (Management quality) yönetim kalitesini, E (Earnings) kârlılığı, L (Liquidity) likiditeyi temsil etmektedir. 1996 yılında, derecelendirme sisteminin daha fazla risk odaklı hale getirilmesi amacıyla, S (Sensitivity to market risk) piyasa riskine duyarlılık bileşeni eklenmiş ve CAMELS derecelendirme sistemi oluşmuştur. Bileşen faktörlerinin her biri 1 (en iyi) ile 5 (en kötü) arasında bir derece ile gösterilir (Sahajwala ve Bergh, 2000: 7-8).

Tablo 2.2: CAMELS Dereceleri ve Açıklamaları

CAMELS Derecesi	Açıklama
Güvenli ve Sağlam	
1	- Her açıdan sağlam bankaları temsil eder. - Her bir bileşenin notu genelde 1 veya 2'dir.
2	- Temelde sağlam bankaları temsil eder. - Genelde 3'ten aşağı not alan bileşen olmaz.
Tatminkar Değil	
3	- Bir veya daha fazla bileşeni ilgilendiren alanlarda denetimin yoğunlaştığı görülür.
4	- Genel olarak güvensiz ve sağlıksız uygulamalar sergileyen bankaları gösterir. - Performans yetersizliğine neden olan ciddi mali veya yönetsel eksiklikler vardır.
5	- Aşırı derecede güvensiz ve sağlıksız uygulamalar sergileyen bankaları gösterir. - Bu gruptaki bankalar mevduat sigorta fonu için önemli bir risk oluşturmaktadır ve iflas etme ihtimalleri oldukça yüksektir.

Kaynak: Gilbert, Meyer ve Vaughan, 2002: 48

Her bir bileşene ait derece hesaplandıktan sonra bu bileşenlerin ağırlıklı ortalaması alınır ve çıkan sonuç bankanın genel notunu vermektedir. Hesaplanan bu genel not yine 1 (en iyi) ile 5 (en kötü) arasında olup, CAMELS derecesini temsil etmektedir (Kaya, 2001: 1). Tablo 2.2.'de CAMELS derecelerine ilişkin açıklamalar detaylı şekilde verilmiştir.

2.2.4.4.1. Sermaye Yeterliliği

Bir finansal kuruluşun, kurum için var olan risklerin kapsamı ve yönetimin bu riskleri tanımlama, ölçme, izleme ve kontrol edebilme kabiliyeti ile orantılı bir sermaye tutması beklenir. Sermaye yeterliliği değerlendirilirken; kredi riski, piyasa riski ve diğer risklerin kurumun mali durumu üzerinde oluşturduğu etki dikkate alınmalıdır. Bir kurumun faaliyetlerinde meydana gelebilecek risk türleri ve miktarı, bu risklerin kurumun sermayesinde neden olabileceği olası olumsuz sonuçların üstesinden gelebilmek için yasal mevzuata ilişkin asgari düzeylerin üzerindeki seviyelerde sermaye bulundurmanın gerekli olabileceğini belirleyecektir (FDIC, 2018: 23).

Sermaye, bankaların finansal istikrar analizindeki önemli faktörlerden biridir. Yeterli sermaye tabanı, bir bankanın günlük faaliyetlerinde maruz kaldığı çeşitli risklere karşı bir finansal güvenlik ağı görevi görür. Sermaye yeterliliği, bir bankanın başarısızlığa uğramasına neden olabilecek varlık değerlerinde beklenmeyen zararları ve düşüşleri karşılayabilecek sermayeye sahip olup olmadığını ve olası bir tasfiye durumunda mevduat sahiplerine koruma sağlayıp sağlayamadığını yansıtmaktadır. Bankanın bilançosu, sermaye yeterlilik oranı ile belirlenen seviyenin ötesinde genişletilemez (Venkatesh ve Suresh, 2014: 6). Sermaye yeterlilik oranı, banka sermayesinin mevcut pozisyonuna odaklanır ve bankanın maruz kalabileceği potansiyel kayıplar için mevduat sahiplerinin korumayı amaçlar (Nimalathasan, 2008: 142).

Bir kurumun sermaye yeterliliği değerlendirilirken dikkate alınan faktörler aşağıdaki gibidir (FDIC, 2018: 23):

- Sermayenin seviyesi ve kalitesi ile kurumun genel mali durumu,

- Acil olarak ek sermaye gerektiğinde yönetimin kaynak ihtiyacını karşılayabilme yeteneği,
- Problemlı varlıkların niteliğı, eğilimi ve hacmi ile kredi kayıpları için ayrılan karşılıkların ve diğer rezervlerin yeterliliğı,
- Maddi olmayan varlıkların niteliğı ve miktarı, piyasa riski, yoğunlaşma riski ve geleneksel olmayan faaliyetlere ilişkin riskleri içeren bilanço yapısı,
- Bilanço dışı faaliyetlerden dolayı maruz kalınan risk,
- Gelir kalitesi ve dağıtılan temettülerin makul olması,
- Büyüme yönetimi ile ilgili geçmiş deneyimin yanı sıra büyüme beklentileri ve planları,
- Sermaye piyasalarına ve ana holding şirketi tarafından sağlanan destek de dâhil diğer sermaye kaynaklarına erişim.

Sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesinde kullanılabilecek bazı rasyolar aşağıdaki gibidir (TBB, 2018b):

$$C_1 = \frac{\text{Özkaynaklar}}{(\text{Toplam Risk Ağırlıklı Tutarlar}) \cdot 100}$$

$$C_2 = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$C_3 = \frac{\text{Özkaynaklar} - \text{Duran Aktifler}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$C_4 = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Mevduat} + \text{Mevduat Dışı Kaynaklar}}$$

$$C_5 = \frac{\text{Bilanço İçi Döviz Pozisyonu}}{\text{Özkaynaklar}}$$

2.2.4.4.2. Aktif Kalitesi

Bir banka için en önemli risk kredi riskidir. Çünkü bankaların en temel faaliyetlerinin başında kredilendirme gelir. Aktif kalitesi, bankaların finansal

kredibilitesini ve maruz kaldıkları riski tanımlamak için önemli bir parametredir (Venkatesh ve Suresh, 2014: 9).

Aktif kalitesi notu, bilanço dışı işlemlerin yanı sıra, kredi ve yatırım portföyleri, diğer taşınmazlar ve diğer varlıklar ile ilişkili mevcut ve muhtemel kredi riskinin miktarını yansıtır. Yönetimin kredi riskini tanımlama, ölçme, izleme ve kontrol etme yeteneği de bu kısımda değerlendirilir. Aktif kalitesi değerlendirilirken, kredi ve kira kayıplarına ilişkin karşılıkların yeterliliği dikkate alınmalıdır. Buna ek olarak işletme, piyasa, itibar, stratejik veya uyumluluk riskleri de dâhil olmak üzere bir kurumun varlıklarının değerini veya pazarlanabilirliğini etkileyebilecek tüm riskler bu değerlendirilmeye alınmalıdır (FDIC, 2018: 23).

Bir kurumun aktif kalitesi değerlendirilirken dikkate alınan faktörler aşağıdaki gibidir (FDIC, 2018: 23-24):

- Taahhüt standartlarının yeterliliği, kredi yönetim uygulamalarının sağlamlığı ve risk tanımlama uygulamalarının uygunluğu,
- Hem bilanço içi hem de bilanço dışı işlemler için sınıflandırılan, yeniden yapılandırılan ve temerrüde düşmüş varlıkların düzeyi, dağılımı, ciddiyeti ve eğilimi,
- Kredi ve kiralama kayıpları için ayrılan karşılıkların ve diğer varlık değerlendirme rezervlerinin yeterliliği,
- Finanse edilmemiş taahhütler, kredi türevleri ve akreditif gibi bilanço dışı işlemlerden kaynaklanan kredi riski,
- Kredi ve yatırım portföylerinin çeşitlendirilmesi ve kalitesi,
- Menkul kıymet faaliyetlerinin kapsamı,
- Varlık yoğunlaşmalarının mevcudiyeti,
- Kredi ve yatırım politikalarının, prosedürlerinin ve uygulamalarının yeterliliği,
- Problemli varlıkların zamanında tanımlanması ve tahsil edilmesi dâhil olmak üzere yönetimin varlıkları düzgün bir şekilde yönetebilme yeteneği,
- İç kontrol ve yönetim bilişim sistemlerinin yeterliliği.

Aktif kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılabilecek bazı rasyolar aşağıdaki gibidir (TBB, 2018b):

$$A_1 = \frac{\text{Finansal Varlıklar (Net)}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$A_2 = \frac{\text{Toplam Krediler ve Alacaklar}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$A_3 = \frac{\text{Takipteki Krediler (Brüt)}}{\text{Toplam Krediler ve Alacaklar}}$$

$$A_4 = \frac{\text{Özel Karşılıklar}}{\text{Takipteki Krediler (Brüt)}}$$

$$A_5 = \frac{\text{Duran Aktifler}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

2.2.4.4.3. Yönetim Kalitesi

Bir bankanın büyümesini ve istikrarını sağlayan yönetim verimliliği, CAMELS modelinin bir başka önemli bileşenidir (Venkatesh ve Suresh, 2014: 11). Üst yönetim ve yönetim kurulunun, kurumun faaliyetlerinin risklerini belirleme, ölçme, izleme ve kontrol etme ile kurumun yürürlükteki yasa ve yönetmeliklere uygun olarak güvenli, sağlam ve verimli bir şekilde faaliyet göstermesini sağlama yeteneği bu derecelendirmede yansıtılır. Genel olarak, yönetimin günlük faaliyetlere aktif olarak katılmaları gerekmez fakat yönetim kabul edilebilir risk maruziyet seviyelerine ilişkin açık bir rehberlik sağlamalı ve uygun politikaların, prosedürlerin ve uygulamaların oluşturulmasını sağlamalıdır. Üst yönetim, yönetim kurulunun hedeflerine ilişkin politikaları geliştirmek ve uygulamaktan sorumludur. Bir kurumun faaliyetlerinin niteliğine ve kapsamına bağlı olarak, yönetim uygulamalarının kredi, piyasa, işlem, itibar, stratejik, uyumluluk, yasal, likidite ve diğer risklerin bir kısmını veya tamamını ele alması gerekebilir (FDIC, 2018: 24).

Bir kurumun yönetim kalitesi değerlendirilirken dikkate alınan faktörler aşağıdaki gibidir (FDIC, 2018: 24-25):

- Kurumun bütün faaliyetlerine üst yönetim ve yönetim kurulu tarafından destek verilmesi,
- Üst yönetimin ve yönetim kurulunun değişen iş koşullarından veya yeni ürün ve faaliyetlerin başlatılmasından doğabilecek riskleri planlama ve bunlara karşılık verebilme yeteneği,
- Önemli faaliyetlerin risklerini ele alan iç kontrol ve politikaların yeterliliği,
- Kurumun büyüklüğü, karmaşıklığı ve risk profiline uygun risk izleme ve yönetim bilişim sistemlerinin doğruluğu, güncelliği ve etkinliği,
- Mali ve yasal raporlamanın güvenilir bir şekilde yapılmasını sağlamak için denetim ve iç kontrollerin yeterliliği,
- Yasa ve yönetmeliklere uyum,
- Denetim ve gözetim otoritelerinden gelen tavsiyelere karşı duyarlılık,
- Yönetimin etkinliği ve başarısı,
- Tazminat politikalarının makul olması ve kurumun kendi çıkarına yönelik davranışlardan kaçınması,
- Toplumun bankacılık faaliyetlerine olan ihtiyaçlarını yerine getirmeye yönelik gösterilen istekliliği,
- Kurumun genel performansı ve risk profili.

Yönetim kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılabilecek bazı rasyolar aşağıdaki gibidir (Tatuskar, 2016: 162-165):

$$M_1 = \frac{\text{Toplam Giderler}}{\text{Toplam Gelirler}}$$

$$M_2 = \frac{\text{Toplam Gelirler}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$M_3 = \frac{\text{Faiz Dışı Gelirler}}{\text{Toplam Gelirler}}$$

$$M_4 = \frac{\text{Vergi Sonrası Kâr}}{\text{Çalışan Sayısı}}$$

$$M_5 = \frac{\text{Toplam Gelirler}}{\text{Çalışan Sayısı}}$$

2.2.4.4.4. Kârlılık

Kârlılık notu, kazancın sadece miktar ve eğilimini değil, aynı zamanda niteliğini veya sürdürülebilirliğini etkileyebilecek faktörleri de yansıtmaktadır. Kazançların niteliği ve miktarı, kredi kayıplarına neden olabilecek ve bu kayıplar için ilave karşılık gerektirecek kredi riskinden veya kurumun kazançlarını faiz oranlarındaki değişkenliğe aşırı derece maruz bırakabilecek yüksek seviyeli piyasa riskinden etkilenebilir. Olağanüstü gelirlere aşırı şekilde bel bağlama, elverişli vergi etkisi ve tekrarlanmayan olaylar kazancın kalitesinin düşmesine sebep olabilir. Gelecekteki kazançlar; fonlama ve işletme giderlerini tahmin edememe veya kontrol edememe, yanlış yürütülen veya yanlış yönlendirilen iş stratejileri, yetersiz yönetim ve diğer risklere kontrolsüz olarak maruz kalınmasından etkilenebilir (FDIC, 2018: 25).

Bir bankanın kârlılık profili, mevcut ve gelecekteki faaliyetlerini sürdürebilme yeteneğini yansıtır. Daha spesifik olarak, yeterli bir sermaye tabanı oluşturarak meydana gelebilecek kayıpları karşılayabilme kapasitesini belirler (Nimalathasan, 2008: 142).

Bir kurumun kârlılık durumunun değerlendirilmesinde dikkate alınan faktörler aşağıdaki gibidir (Trautmann, 2006: 29):

- Potansiyel kayıpları karşılayabilmek ve yeterli sermaye sağlayabilmek için gereken kazançların sağlanması,
- Net geliri oluşturan bileşenlerin hacmi ve istikrarlı olup olmadığı,
- Faaliyetlere ilişkin giderlerin seviyesi,
- Olağandışı kalemler, menkul kıymet işlemleri ve yüksek riskli faaliyetlere olan eğilim,
- Operasyonel kaynaklar,
- Bütçeleme, tahmin ile gelir ve giderlerin kontrolünün yeterliliği,
- Ayrılan karşılıkların yeterliliği,

- Kazançların faiz oranı değişimleri, döviz dalgalanmaları ve fiyat riski gibi piyasa risklerine karşı duyarlılığı.

Kârlılık durumunun değerlendirilmesinde kullanılabilecek bazı rasyolar aşağıdaki gibidir (TBB, 2018b):

$$E_1 = \frac{\text{Net Dönem Kârı (Zararı)}}{\text{Toplam Aktifler (Son 2 dönemin aritmetik ortalaması)}}$$

$$E_2 = \frac{\text{Net Dönem Kârı (Zararı)}}{\text{Özkaynaklar (Son 2 dönemin aritmetik ortalaması)}}$$

$$E_3 = \frac{\text{Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kâr}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$E_4 = \frac{\text{Net Dönem Kârı (Zararı)}}{\text{Ödenmiş Sermaye}}$$

2.2.4.4.5. Likidite

Likidite, bankaların finansal performansını ifade eden bir başka önemli bileşendir. Bankalar, cari yükümlülüklerini artırarak veya varlıklarını hızlıca nakde çevirerek likidite pozisyonunu dengede tutabilir. Likidite aynı zamanda bankanın nakit akış ihtiyaçlarını ve bankaya gelen kredi taleplerini karşılayabilmek için kullanılabilir fonu ifade eder (Aspal ve Dhawan, 2016: 13).

Bir finansal kuruluşun likidite pozisyonunun yeterliliği değerlendirilirken, kurumun büyüklüğü, karmaşıklığı ve risk profiline ilişkin fon yönetim uygulamalarının yeterliliği ile fonlama ihtiyaçlarına karşılık olarak likiditenin mevcut seviyesine ve muhtemel kaynaklarına dikkat edilmelidir. Genel olarak, fon yönetim uygulamaları, bir kurumun finansal yükümlülüklerini zamanında karşılayacak düzeyde likidite seviyesini koruyabilmesini ve toplumun mevcut bankacılık ihtiyaçlarını yerine getirmesini sağlamalıdır. Uygulamalar, kurumun fon kaynaklarındaki plansız değişiklikleri yönetebilme yeteneğini yansıtmalı ve varlıkları asgari kayıpla hızlı bir şekilde nakde çevirebilme yeteneğini etkileyen piyasa koşullarındaki değişikliklere tepki gösterebilmelidir. Ayrıca, fon yönetim

uygulamaları, likiditenin yüksek bir maliyette tutulmamasını sağlamalıdır (FDIC, 2018: 26).

Bir kurumun likidite durumunun değerlendirilmesinde dikkate alınan faktörler aşağıdaki gibidir (OCC, 2018: 63):

- Mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlara ilişkin likidite kaynaklarının yeterliliği ve kurumun faaliyetlerin olumsuz bir şekilde etkilenmeden likidite ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneği,
- Hızlı bir şekilde nakde çevrilebilen varlıkların kullanılabilirliği,
- Para piyasalarına ve diğer fon kaynaklarına erişim,
- Bilanço içi ve bilanço dışı fon kaynaklarının çeşitlendirilme seviyesi,
- Uzun vadeli varlıkları finanse etmek için kısa vadeli, değişken fon kaynaklarına bağlılık derecesi,
- Mevduatların eğilimi ve istikrarlı olup olmadığı,
- Belirli varlıkların menkul kıymetlere dönüştürülmesi ve ihtiyaç halinde satılabilme imkânı,
- Fon yönetim stratejileri, likidite politikaları ve yönetim bilgi sistemleri de dâhil olmak üzere kurumun likidite pozisyonunun banka yönetimi tarafından doğru bir şekilde tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi.

Likidite durumunun değerlendirilmesinde kullanılabilecek bazı rasyolar aşağıdaki gibidir (TBB, 2018b):

$$L_1 = \frac{\text{Likit Aktifler}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$L_2 = \frac{\text{Likit Aktifler}}{\text{Kısa Vadeli Yükümlülükler}}$$

$$L_3 = \frac{\text{TP (Türk Parası) Likit Aktifler}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$L_4 = \frac{\text{Likit Aktifler}}{\text{Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar}}$$

$$L_5 = \frac{\text{YP (Yabancı Para) Likit Aktifler}}{\text{YP (Yabancı Para) Pasifler}}$$

2.2.4.4.6. Piyasa Riskine Duyarlılık

1996 yılında ABD merkezli Federal Mevduat Sigorta Kurumu (FDIC), banka performans analizinde kullanılmak üzere CAMEL derecelendirme sisteminde 6. bileşeni oluşturdu. Oluşan bu yeni bileşen yani “S” bileşeni piyasa riskine duyarlılık olarak belirlendi. Bu bileşen esas olarak, bir bankanın faiz oranlarındaki, hisse senedi fiyatlarındaki, emtia fiyatlarındaki ve döviz kurlarındaki değişimler nedeniyle oluşan risklere nasıl karşılık verdiğini inceler. Özünde, bir bankanın yukarıda belirtilen çeşitli faktörlerden kaynaklanan piyasa riskini tanımlama, ölçme ve yönetme kabiliyetine bakmaktadır (Venkatesh ve Suresh, 2014: 18).

Birçok kurum için, piyasa riskinin ana sebebi, alım satım dışı pozisyonlardan ve faiz oranlarındaki değişikliklere olan duyarlılığından kaynaklanmaktadır. Bazı büyük kurumlarda, yurtdışı kaynaklı operasyonlar önemli bir piyasa riski nedeni olabilir. Bazı kurumlar için ise alım satım faaliyetleri önemli bir piyasa riski kaynağıdır (FDIC, 2018: 27).

Bir kurumun piyasa riskine duyarlılık seviyesinin değerlendirilmesinde dikkate alınan faktörler aşağıdaki gibidir (OCC, 2018: 64):

- Kurumun kazançlarının ve sermayesinin ekonomik değerinin, faiz oranları, döviz kurları, emtia fiyatları veya hisse senedi fiyatlarındaki olumsuz değişikliklere olan duyarlılığı,
- Banka yönetiminin; kurumun büyüklüğü, karmaşıklığı ve risk profili göz önünde bulundurularak maruz kaldığı piyasa riskini tanımlama, ölçme, izleme ve kontrol kabiliyeti,
- Alım satım dışı pozisyonlardan kaynaklanan faiz oranı riskinin mahiyeti,
- Alım satım, varlık yönetimi faaliyetleri ve yurtdışı faaliyetlerinden kaynaklanan piyasa riskinin mahiyeti.

Piyasa riskine duyarlılık seviyesinin değerlendirilmesinde kullanılabilecek bazı rasyolar aşağıdaki gibidir (Aslan, 2016: 94):

$$S_1 = \frac{\text{Menkul Kıymetler}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$S_2 = \frac{\text{Menkul Kıymetler}}{\text{Toplam Krediler ve Alacaklar}}$$

$$S_3 = \frac{\text{YP (Yabancı Para) Aktifler}}{\text{YP (Yabancı Para) Pasifler}}$$

$$S_4 = \frac{\text{Net Faiz Gelirleri}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

$$S_5 = \frac{\text{Bilanço İçi Döviz Pozisyonu}}{\text{Özkaynaklar}}$$

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARI İLE MEVDUAT BANKALARININ PERFORMANSLARININ CAMELS YÖNTEMİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Literatür İncelemesi

Banka performansı, hem nitel hem de nicel teknikler kullanılarak ölçülebilir. Kârlılık, büyüme, verimlilik, likidite, kredi riski performansı ve ödeme gücü gibi banka performansının farklı belirleyicileri hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Buna ek olarak, bunlardan performans değerlendirmesini amaçlayan sonuçlar elde edebilmek için çeşitli değişkenler ve istatistiksel teknikler kullanılarak analizler yapılmıştır (Al-Gazzar, 2014: 20). Bankaların performansını ölçmek için kullanılan bu analizlerden biri de CAMELS analizidir. Bugüne kadar CAMELS analizi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu konvansiyonel bankaları ele almakla birlikte, özellikle uluslararası literatürde İslâmi bankalar hakkında yapılmış çalışmalar da mevcuttur.

Cole ve Gunther (1995), yapılan yerinde denetimlerin ve uzaktan gözetim sistemlerinin elde ettiği sonuçların geçerlilik süresini test etmişlerdir. İncelenen dönemler itibariyle yerinde denetimlerden elde edilen verilerin en fazla altı ay içinde geçerliliğini yitirdiğini belirtmişlerdir. Eğer bir bankaya iki dönem boyunca yerinde denetim yapılmamışsa, uzaktan gözetim sistemlerinin bankanın mevcut durumu hakkında daha doğru bir öngörü sunacağı bilgisine ulaşmışlardır.

Gilbert, Meyer ve Vaughan (1999), 1980'lerden 1990'lara kadar olan süreçte bankalardan elde edilen verileri gözetim ve denetim otoritelerinin yaygın olarak kullandığı gözetim ekranları ile ekonometrik modellerin uzaktan gözetimdeki rollerini kıyaslamışlardır. Önceki yıllarda yapılan çalışmalarda, ekonometrik modellerin gözetim ekranlarına göre daha iyi bir performans ortaya koyduğu tespit edilmiş iken, bu çalışmadan elde edilen sonuca göre gözetim ekranlarının

esnekliğinin ekonometrik modeller için önemli bir tamamlayıcı olduğu sonucuna varmışlardır.

Kaya (2001), yaptığı çalışmada Türk bankacılık sektörünün 1997 ve 2000 yılları arasındaki performansını CAMELS analizi ile gözlemlemiştir. Analiz sonuçlarına göre, oluşturulan CAMELS sisteminin bileşenlerinin 2000 yılında 1997 yılına göre kötüleştiği, 1997 yılında aktif büyüklüğü küçük olan bankaların daha iyi bir performans sergilediği, 2000 yılında ise bu durumun büyük bankalar lehine değiştiği görülmüştür. Çalışmadan çıkan bir diğer sonuç ise, bankaların aldıkları CAMELS notu yükseldikçe TMSF bünyesine alınma ihtimallerinin düştüğü tespit edilmiştir. Genel olarak CAMELS sisteminin öngörü gücünün iyi olduğunu belirtmiştir.

Sakarya (2010), hisse senetleri İMKB’de işlem gören yerli ve yabancı sermayeli bankaların performanslarını CAMELS derecelendirme sistemine göre karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Sonuç olarak, varlık kalitesinin her iki banka grubunda da birbirine yakın bir seyir izlemesiyle birlikte yabancı sermayeli bankalarda biraz daha yüksek olduğu, sermaye yeterlilik oranlarının yabancı sermayeli bankalarda daha düşük olduğu, yönetim kalitesinin her iki grup için de hemen hemen birbirine paralel olduğu, yerli sermayeli bankaların karlılık ve likidite açısından daha iyi olduğu, piyasa risklerine duyarlılık konusunda ise yabancı sermayeli bankaların daha hassas olduğu tespit edilmiştir.

Solak (2010), Türk ticari bankacılık sektörünün 1995-2008 yılları arasındaki performansını CAMELS derecelendirme sistemi ile incelemiştir. Çalışmada farklı ortalama ve oynaklık düzeyinden kaynaklanabilecek birimsel değişkenliklerin önlenmesi amacıyla bileşenleri oluşturan göstergeler normalize edilmiştir. Böylece bileşenlerin gelişimi hesaplanan performans endeksi yardımıyla açıklanmıştır. Analizde CAMELS derecelendirme sistemine göre oluşturulan bankacılık sektörü performans endeksinin, Türk ticari bankalarının risk yapısını açıklamada başarılı olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Uysal (2010), Türkiye’deki mevduat bankalarının 2005-2008 yılları arasındaki performansını CAMELS analizi yardımıyla incelemiştir. Analizde bileşeni

oluşturan rasyoların normalleştirilmesiyle farklı ortalama ve oynaklık düzeyine sahip olmalarından kaynaklanan birimsel farklılıklardan etkilenmelerinin önlenmesi amaçlanmıştır. Normalize edilen rasyolar ilk olarak ait oldukları bileşende endekse dönüştürülmekte, sonraki aşamada ise bu endekslerin ağırlıklı ortalamaları alınarak bileşik endeks hesaplanmıştır. Elde edilen bankacılık sektörü performans endeksinin mevduat bankacılık sektörünün geneli ve her bir banka grubunun gelişimini açıklayabildiği sonucuna varılmıştır.

Rozzani ve Rahman (2013), Malezya'daki konvansiyonel bankalar ile İslâmi bankaların finansal performanslarını CAMELS analizi ile karşılaştırarak incelemiştir. Çalışma, bankaların 2008-2011 yılları arasında yayımlanan yıllık finansal raporlarından faydalanılarak yapılmıştır. Sonuç olarak, yapılan analizde Malezya'daki İslâmi bankalar ile konvansiyonel bankaların performanslarının yüksek oranda benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Al-Gazzar (2014), Ortadoğu ve Körfez ülkelerindeki konvansiyonel bankalar ile İslâmi bankaların finansal performanslarını CAMEL yöntemiyle incelemiştir. Analiz, bankaların 2009 ile 2013 yılları arasındaki verilerinden faydalanılarak yapılmıştır. Çalışmaların sonucunda, İslâmi bankaların sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim kalitesi ve kârlılık açısından konvansiyonel bankalara göre daha üstün olduğunu, likidite açısından ise daha zayıf olduğunu tespit etmiştir.

Gümüş ve Nalbantoğlu (2015), Türk bankacılık sektörünün 2002-2013 yılları arasındaki performansını CAMELS yöntemiyle kamu, yerli özel, yabancı ve katılım bankaları olarak ayrılan 4 grupta karşılaştırmalı olarak değerlendirmişlerdir. Çalışmada en yüksek nota sahip olan banka grubu yönetim kalitesi ve kârlılıkta göstermiş oldukları başarılı performans ile yerli özel sermayeli bankalar olmuştur. Kamu bankaları ise güçlü sermaye yapısı ve aktif kalitesi ile ikinci sırada yer almıştır. Analizde yabancı bankaların son dönemlerde takip oranlarının artmasının kârlılık ve yönetim kalitesi üzerinde olumsuz etkilerinden dolayı zayıf bir görüntü çizdiğini ve katılım bankalarının sermaye açısından diğer banka gruplarına göre daha güçsüz kaldığını tespit etmişlerdir.

Alzghoul (2015), CAMEL değerlendirme metodunu kullanarak Ürdün'deki konvansiyonel bankalar ile İslâmi bankaların performanslarını karşılaştırmıştır. Araştırma 2005 ile 2011 yılları arasındaki yedi yıllık süreyi kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Analiz sonucunda, İslâmi bankaların likidite, yönetim etkinliği ve ROA rasyolarının konvansiyonel bankalara göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak, konvansiyonel bankaların varlık kalitesi, sermaye yeterliliği ve ROE rasyoları açısından İslâmi bankalara göre daha üstün olduğu gözlemlenmiştir.

Şimşek, Aslan ve Şahin (2017), CAMELS performans analiz yöntemi ile Türk bankacılık sektörünün 2001-2015 yılları arasındaki performansını değerlendirmişlerdir. Çalışmada bankacılık sektörünü kamu, yerli özel, yabancı özel ve katılım bankaları olmak üzere 4 grupta ele almışlardır. Yapılan analiz sonucunda, kamu mevduat bankalarının piyasa risklerine karşı daha duyarlı oldukları tespit edilmiş, özel sermayeli mevduat bankalarının ise kârlılık açısından diğerlerinden önde olduğu gözlemlenmiştir. Buna ek olarak yabancı sermayeli mevduat bankalarının aktif kalitesi ve likidite açısından diğer bankalara göre üstün olduğu tespit edilmiştir.

Yüksel ve Zengin (2017), Türkiye'deki mevduat ve katılım bankalarının 2010-2015 yılları arasındaki performanslarını CAMELS yöntemi ile karşılaştırmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre mevduat bankalarının tüm CAMELS bileşenleri bazında katılım bankalarına göre daha üstün bir performans sergilediği tespit edilmiştir.

Şendurur ve Temelli (2018), CAMEL derecelendirme modeli yardımı ile Türkiye'de faaliyet gösteren geleneksel ve katılım bankalarının karşılaştırmalı bir analizini yapmış, elde edilen verilere t-testi uygulayarak geleneksel ve katılım bankalarının birbirinden ayırt edilip edilmeyeceğini araştırmışlardır. CAMEL analizi sonucunda geleneksel bankaların kârlılık, likidite, sermaye yeterliliği ve yönetim etkinliği açısından katılım bankalarına göre daha iyi bir durumda olduğu görülürken, katılım bankalarının varlık kalitesi açısından daha üstün olduğu tespit edilmiştir.

3.2. Analizin Amaç ve Kapsamı

İşletmelerin en başta kendileri, sonrasında da devlet ve bütün kamuoyu için güvenilir bir şekilde muhasebe kayıtlarını yapabilmesi ve sonucunda da doğru bir şekilde finansal tablolarını düzenlemesi gerekmektedir. Bunu başaramayan işletmeler ilk olarak kendileri zarar görmektedir. Çünkü işletmelerin, faaliyetlerini ve çalışanlarını kontrol altında tutamaması birçok kayba sebebiyet verecektir. Bu kayıplar zamanla işletmelerin iflas etmesine neden olmaktadır. Bu sebepten dolayı işletmelerin denetlenmesi zorunludur. Denetimin en temel hedefi; işletmelerde ister hileden kaynaklı olsun isterse hatadan kaynaklı olsun meydana gelebilecek bütün yanlışlıkları tespit etmek ve kamuoyuna doğru finansal bilgilerin sunulmasını sağlamaktır. Bilindiği üzere, ülkemizde yaşanan 2000-2001 krizinde 22 adet banka iflas etmiş ve devlet bu bankalara el koymak zorunda kalmıştır. Bu durum yukarıda açıklanan nedenlerden kaynaklanan banka iflaslarının bir sonucudur. Bankaların iflas etmesi finansal krizlere neden olmakta ve bütün ülkeyi sıkıntıya sokmaktadır (Altay, 2013: 179). Bu nedenle bankacılık sektöründe etkin bir denetim ve gözetim sistemi olması şarttır. Çünkü bankaların etkin bir şekilde denetlenmesi finansal krizlerin meydana gelmesini büyük oranda engelleyecektir. Bu sebeple bankaların finansal performanslarının ölçülmesi ve bankacılık sektörünün olası risklere karşı alması gereken tedbirlerin belirlenmesi açısından finansal verilerin sürekli olarak takip edilmesi gerekmektedir. Denetim otoriteleri tarafından bankalar üzerinde etkin bir denetim ve gözetim gerçekleştirebilmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden biri de birçok ülkede denetim ve gözetim otoritelerince yaygın olarak kullanılan CAMELS analiz yöntemidir.

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde faaliyet gösteren mevduat bankaları ile katılım bankalarının grup bazında performanslarını ölçerek karşılaştırmalı bir analiz yapmak ve bu analiz neticesinde banka gruplarının finansal özellikleri ve performansları arasında bir farklılık olup olmadığını tespit etmektir. Çalışma kapsamında, Türkiye’de 2006-2017 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankaları ile katılım bankalarının performansları CAMELS analiz yöntemi aracılığıyla karşılaştırılmaktadır.

3.3. Analizin Veri Seti ve Metodolojisi

Bu çalışmada, ABD’de geliştirilen ve Türk bankacılık sektöründe uygulanabilirliği çeşitli çalışmalar ile test edilmiş bir yöntem olan CAMELS analizi kullanılmıştır. Çalışmanın değişkenleri, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının bilanço ve gelir tablolarındaki finansal bilgiler kullanılarak elde edilen oranlardan oluşmaktadır. Analizde kullanılan rasyolardan mevduat bankalarına ilişkin veriler TBB’nin internet sayfasında istatistiki raporlar bölümünde yer alan “Seçilmiş Rasyolar” raporlarından elde edilirken; katılım bankalarına ilişkin verilerin bir kısmı BDDK’nın internet sayfasında yer alan aylık bankacılık sektörü verilerinden bir diğer kısmı ise bankaların kamuya açıklanan bağımsız denetim raporlarından elde edilmiştir.

Çalışmada ilk olarak Türk bankacılık sistemi baz alınarak 2006-2017 yıllarını kapsayan mevduat ve katılım bankaları için grup bazında ayrı ayrı performans endeksi oluşturulmuş ve birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bankacılık sektörü performans endeksinin hesaplanmasında 21 adet finansal oran (referans gösterge) kullanılmıştır. Seçilen göstergeler arasında bir göstergenin birden fazla bileşeni etkilemesinden dolayı, bazı göstergeler farklı bileşen hesaplamalarında da kullanılmıştır.

Analizde kullanılan ana bileşenler ve bunları oluşturan finansal oranlar Tablo 3.1’de görülmektedir. İlk sütunda bileşenleri oluşturan finansal oranlar hakkında yapılacak değerlendirmelerde kullanılmak için kısaltmalar yapılmıştır. Son sütunda, bileşenin endeks değerini artıran göstergeler “+” işaretiyle, bileşenin endeks değerini azaltan göstergeler ise “-“ işareti ile gösterilmiştir. Örneğin; Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler oranı (AKO1) arttıkça bankanın aktif kalitesi de artacaktır. Finansal oran ile bileşen arasındaki ilişki pozitif olduğundan olumlu yönde etki sağlamıştır. Diğer yandan Takipteki Krediler (Brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar oranı (YKO1) arttıkça bankanın yönetim kalitesi azalacaktır. Finansal oran ile bileşen arasındaki ilişki negatif olduğundan olumsuz yönde etki sağlamıştır.

Tablo 3.1: CAMELS Analizinde Kullanılan Finansal Oranlar ve Ağırlıkları

Kısaltma	Bileşen ve Oran Adı	Ağırlık	İlişkinin Yönü
	(C) Sermaye Yeterliliği	0,20	
SYO1	Sermaye Yeterliliği Rasyosu	0,30	+
SYO2	Özkaynaklar / Toplam Aktifler	0,25	+
SYO3	Bilanço İçi Döviz Pozisyonu / Özkaynaklar	0,25	-
SYO4	Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	0,20	+
	(A) Aktif Kalitesi	0,15	
AKO1	Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	0,35	+
AKO2	Takipteki Krediler (Brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar	0,35	-
AKO3	Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler (Brüt)	0,20	+
AKO4	Duran Aktifler / Toplam Aktifler	0,10	-
	(M) Yönetim Kalitesi	0,15	
YKO1	Takipteki Krediler (Brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar	0,30	-
YKO2	Şube Başına Net Kâr (Milyon TL)	0,35	+
YKO3	Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktifler	0,20	+
YKO4	Faiz/Kâr Payı Dışı Gelirler / Toplam Aktifler	0,15	-
	(E) Kârlılık	0,15	
KO1	Net Dönem Kârı (Zararı) / Toplam Aktifler	0,35	+
KO2	Net Dönem Kârı (Zararı) / Özkaynaklar	0,35	+
KO3	Vergi Öncesi Kâr / Toplam Aktifler	0,30	+
	(L) Likidite	0,20	
LO1	Likit Aktifler / Toplam Aktifler	0,40	+
LO2	YP Likit Aktifler / YP Pasifler	0,35	+
LO3	Likit Aktifler / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	0,25	+
	(S) Piyasa Riskine Duyarlılık	0,15	
PRDO1	Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Aktifler	0,40	-
PRDO2	Faiz/Kâr Payı Gelirleri / Toplam Aktifler	0,40	+
PRDO3	YP Aktifler / YP Pasifler	0,20	-

Analizde bir bileşeni oluşturan finansal oranlar birbirlerinden tamamen farklı amaçlar için kullanılabilmekte ve finansal oranların değerleri birbirlerinden ciddi anlamda farklılaşabilmektedir. Örneğin; 2017 yılında katılım bankalarının finansal tablolarına bakıldığında, bilanço içi döviz pozisyonunun özkaynaklara olan oranı

181.18 iken özkaynakların toplam aktiflere oranı 8.52 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla bu analizde, değerler arasında farklılığın çok fazla olduğu durumlarda değerleri tek bir düzen içerisinde ele alabilmek için kullanılan istatistiksel normalleştirme yöntemlerinden biri olan standart skor yöntemi uygulanmıştır (Şeker, 2012: para. 2).

Çalışmada, öncelikle analize konu olan her bir göstergenin on iki yıllık ortalama değeri ve standart sapması hesaplanmıştır. Daha sonra göstergelerin performans endeksinin hesaplanacağı döneme ilişkin olan değerleri ile ortalama değerlerinin farkı alınıp, standart sapmalarına bölünerek normalize edilmesi sağlanmıştır (Uysal, 2010: 62). Bir başka ifade ile;

$$X_{it}^N = (X_{it} - \mu_i) / \delta_i$$

$i = 1, \dots, N$ göstergeyi,

t = içinde bulunulan yılı,

μ_i = i göstergesinin ortalamasını,

δ_i = i göstergesinin standart sapmasını,

X = normalize edilmiş olan göstergeyi ifade etmektedir.

Göstergelerin normalize edilmesiyle farklı ortalama ve oynaklık düzeyine sahip olmalarından kaynaklanan birimsel farklılıklardan etkilenmeleri önlenmiş olmaktadır. Normalize edilen göstergeler 100 ile toplanmış ve 2005 yılı baz alınacak şekilde bir endekse dönüştürülmüştür. Düzeltilmiş ve normalize edilmiş göstergelerin tek bir endeks altında birleştirilmesi aşamasında ise “bileşik endeks” yöntemi uygulanmıştır (Uysal, 2010: 62).

Örneğin; mevduat bankalarının 2017 yılına ilişkin aktif kalitesi bileşenini oluşturan finansal oranları sırasıyla 66.07, 3.10, 79.98 ve 3.45 olarak hesaplanmıştır. Yukarıda anlatılan normalize edilme yöntemi uygulandığında göstergelerin değerleri 101.20, 100.43, 99.79 ve 99.85 olarak hesaplanmaktadır. Daha sonra elde edilen bu

endekslerin analize konu olan her yıl için ağırlıklı ortalamaları alınarak bileşik endeks oluşturulur.

Bileşik endeks hesaplanırken, göstergelerin bileşenler içindeki ağırlıkları farklı şekilde dağıtılmıştır. Bununla birlikte CAMELS bileşenlerinin her birine de farklı bir ağırlık verilmiştir. Ağırlık oranlarının belirlenmesinde konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalardan yola çıkarak bileşenlerin banka performansı üzerindeki etkileri ve bileşenleri oluşturan finansal oranların kendi içlerindeki önem payları dikkate alınmıştır. Bu çalışmada bileşenler şu şekilde ağırlıklandırılmıştır: Sermaye Yeterliliği %20, Aktif Kalitesi %15, Yönetim Kalitesi %15, Kârlılık %15, Likidite %20, Piyasa Riskine Duyarlılık %15.

3.4. Analiz Sonuçları

Çalışmada, mevduat ve katılım bankalarının ilgili yıllar itibarıyla her bir CAMELS bileşeni için performansları ayrı bir şekilde detaylı olarak analiz edilmiştir.

3.4.1. (C) Sermaye Yeterliliği Performans Endeksi

CAMELS performans değerlendirme modelinin ilk harfini oluşturan “C” sermaye yeterliliği performans endeksinin hesaplanmasında dört gösterge kullanılmıştır. Sermaye yeterliliği bileşeni ve bileşeni oluşturan göstergelerin ağırlıkları aşağıdaki gibidir:

Bileşen ve Oran Adı	Ağırlık
(C) Sermaye Yeterliliği	0,20
Sermaye Yeterliliği Rasyosu	0,30
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	0,25
Bilanço İçi Döviz Pozisyonu / Özkaynaklar	0,25
Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	0,20

Bir bankanın maruz kalabileceği potansiyel kayıpları karşılayabilme yeteneğini gösteren sermaye yeterliliği, finansal istikrar analizindeki en önemli faktörlerden biridir. Sermaye yeterliliği bileşenini oluşturan rasyolardan ağırlığı en yüksek olanı sermaye yeterliliği rasyosudur. Bu rasyo, hem katılım bankaları hem de mevduat bankaları açısından analize konu olan yıllar itibarıyla Basel II’de öngörülen

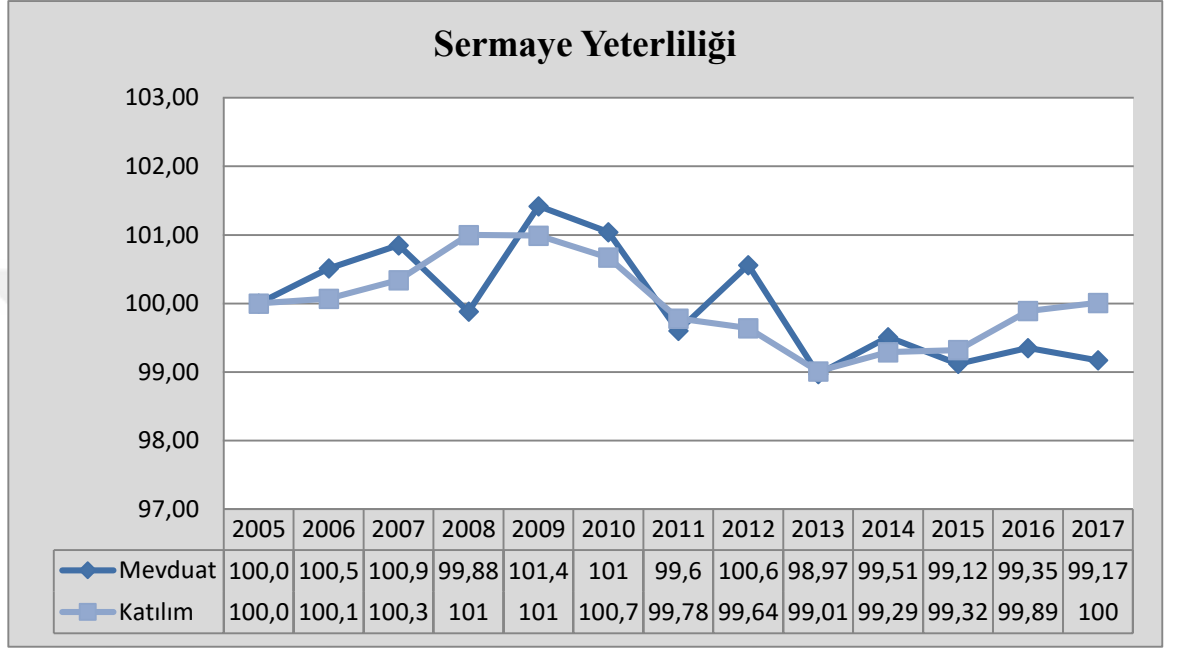
%8 asgari sınır oranının ve BDDK'nın uygulamada bankalardan talep ettiği %12'nin üzerinde gerçekleşmiştir. Mevduat bankaları ilgili yıllar itibarıyla yaklaşık ortalama %17 sermaye yeterlilik rasyosuna sahipken, katılım bankalarının sermaye yeterlilik rasyosu ortalaması yaklaşık %15 civarındadır. Küresel finansal krizin gerçekleştiği 2008 yılında, takipteki kredilerde meydana gelen hızlı artış ve özkaynakların kredi stokundan yavaş artması ile her iki bankacılık grubunun da sermaye yeterlilik rasyosu düşerken, katılım bankalarının bilanço içi döviz pozisyonunu diğer dönemlere göre daha düşük tutması ile performans endeksinin yönünün yukarı çevrildiği görülmektedir. 2009 yılında kullanılan kredilerin azalmasına karşılık olarak finansal varlıkların bilançodaki oranının artması ile mevduat bankalarının sermaye yeterlilik rasyosu yükselmiş ve performans endeksine olumlu yansımıştır. Sermaye yeterliliği performans endeksi, 2009 yılından 2013 yılına kadar her iki bankacılık grubu için de genel bir düşüş trendine girmiştir. Bu düşüşe ana etken olarak bankacılık sektörünün özkaynak büyümesinin yavaş olması gösterilebilir. Özellikle mevduat bankalarının ilgili yıllarda artan kredi hacmi sermaye yeterlilik rasyosunda düşüşe neden olmuştur. Katılım bankalarında ise analize konu olan yıllar boyunca özkaynakların aktiflere olan oranında düşüş görülmektedir. 2012 yılında kira sertifikalarının ihracına ilişkin yasal altyapının oluşması ile bu yıldan sonra katılım bankalarının bilançolarında finansal varlıkların payı artarken kredilerin payı azalış göstermiştir. Bu da sermaye yeterlilik rasyosunda yükselişe neden olarak performans endeksinin yönünün yukarı yönlü olmasına katkı sağlamıştır.

Bankanın yabancı para cinsinden varlıkları ile yükümlülükleri arasındaki farkın özkaynaklar tarafından karşılanma oranını gösteren bilanço içi döviz pozisyonunun özkaynaklara olan oranının yüksek olması bankanın kur riski taşıma ihtimalini arttırmaktadır. Katılım bankalarının bilanço içi döviz pozisyonunun mevduat bankalarına göre genel olarak daha yüksek seyrettiği görülmekte olup, sermaye yeterliliği performans endeksini olumsuz yönde etkilemektedir.

Özkaynakların mevduat ve mevduat dışı kaynaklara olan oranını gösteren rasyo ilgili yıllar itibarıyla mevduat bankaları için genel olarak ciddi bir değişkenlik

göstermez iken, katılım bankalarında özkaynak büyümesinin yavaş olmasından dolayı bu rasyo genel olarak düşüş trendi sergilemiştir.

Grafik 3.1: Sermaye Yeterliliği Performans Endeksi

Tablo 3.2: Sermaye Yeterliliği Bileşenini Oluşturan Rasyolar

(C)	Banka	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
SYO1	KB	16,98	16,17	14,96	14,55	13,97	13,90	14,04	15,07	15,27	15,20	16,13	16,51
	MB	16,44	15,10	15,01	15,66	14,58	17,25	15,51	17,74	19,28	16,55	17,37	19,89
SYO2	KB	8,52	8,65	8,86	9,27	9,19	10,50	11,03	12,59	13,14	14,47	12,16	11,34
	MB	10,78	10,69	10,71	11,14	10,60	11,04	10,98	12,33	12,13	10,54	11,88	10,71
SYO3	KB	181,18	169,49	218,41	213,62	229,74	172,27	174,28	133,90	110,11	159,75	226,48	253,65
	MB	75,05	48,95	60,97	60,37	61,24	36,02	47,08	36,12	37,19	36,01	37,29	38,15
SYO4	KB	9,94	10,32	10,95	11,01	10,94	12,77	13,38	15,33	16,11	17,99	14,88	13,44
	MB	13,24	13,09	13,08	13,67	12,93	15,83	13,26	15,08	16,35	13,62	15,55	13,65

3.4.2. (A) Aktif Kalitesi Performans Endeksi

CAMELS performans değerlendirme modelinin ikinci bileşeni olan “A” aktif kalitesi performans endeksinin hesaplanmasında dört gösterge kullanılmıştır. Aktif kalitesi bileşeni ve bileşeni oluşturan göstergelerin ağırlıkları aşağıdaki gibidir:

Bileşen ve Oran Adı	Ağırlık
(A) Aktif Kalitesi	0,15
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	0,35
Takipteki Krediler (Brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar	0,35
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler (Brüt)	0,20
Duran Aktifler / Toplam Aktifler	0,10

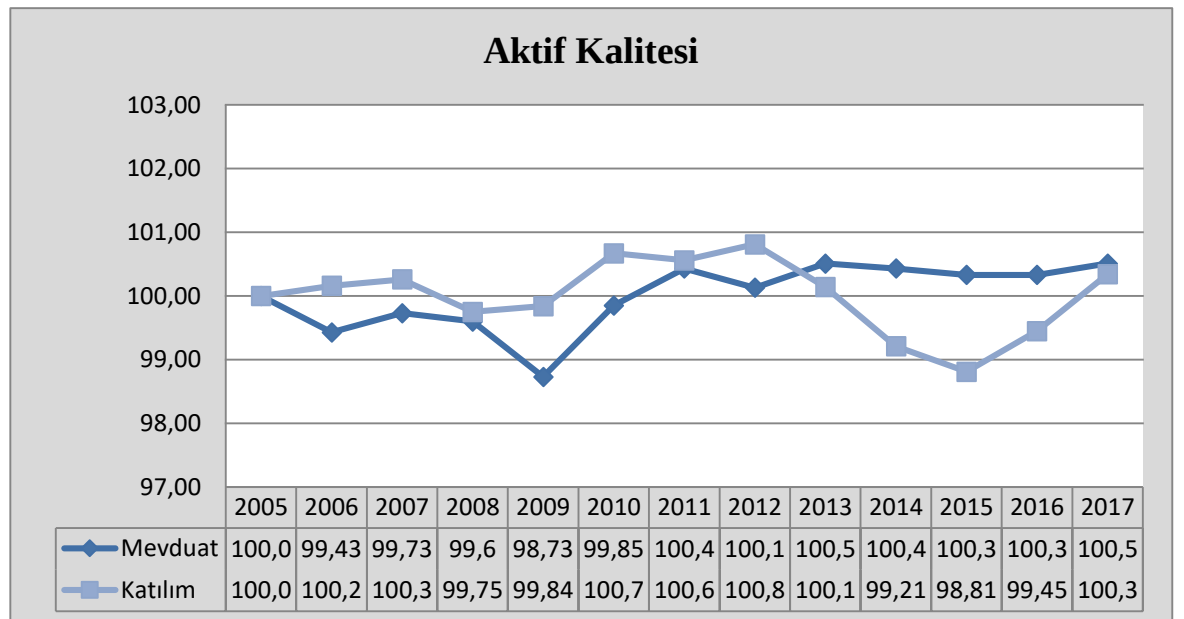
2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin etkileri Türkiye’de yıl sonuna doğru daha çok hissedilmeye başlamış, 2009 yılında ise artan risk algısı sebebiyle bankaların kredi verme standartlarını yükseltmesi kredi hacminde daralmaya neden olmuştur. Buna ek olarak takipteki kredilerin artması ile mevduat bankalarının aktif kalitesi ciddi oranda düşüş yaşamıştır. Mevduat bankaları 2010 yılına kadar baz yılın altında bir performans ortaya koyarken, bileşende ağırlığı en yüksek iki rasyodan biri olan toplam krediler ve alacakların toplam aktifler içerisindeki payının giderek artmasıyla 2011 yılından itibaren baz yılın üstünde bir performans sergilemiştir. İlgili yıllarda özellikle KOBİ kredilerinde meydana gelen artış ve takipteki kredilerin azalması ile mevduat bankalarının aktif kalitesinde yükseliş meydana gelmiştir.

Katılım bankaları, fon kullandırma yöntemleri açısından mevduat bankaları gibi çok çeşitli enstrümanı olmamasından dolayı topladıkları fonları büyük ölçüde kredi olarak kullandırmaktadırlar. Katılım bankalarının bilançosunda kredilerin ağırlığının fazla olması aktif kalitesine olumlu şekilde yansımaktadır. Toplam kredilerin toplam aktifler içerisindeki ağırlığını gösteren rasyoyu incelediğimizde 2012 yılına kadar yüksek olduğunu, bu yıldan sonra ise genel olarak bir düşüş trendi ortaya koyduğu gözlemlenmektedir. Kredilerin aktifler içindeki payının azalmasıdaki temel nedenlerden biri, katılım bankalarının özellikle 2012 yılından itibaren kira sertifikası enstrümanını daha yoğun bir şekilde kullanmasından kaynaklanmaktadır.

Katılım bankalarının aktif kalitesi performans endeksinin baz yılın altında kaldığı dönemlerde kredilerin toplam aktifler içindeki payı azalırken, takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payının arttığı görülmektedir. 12 yılın ortalaması alındığında mevduat bankaları için %3,42 olan takipteki krediler oranı, katılım bankaları için %3,84 olarak hesaplanmıştır. Takipteki krediler oranının yükselmesi

bankalar açısından risk oluşturmakla birlikte %4 - %4,5 genel olarak tehlike çanlarının başladığının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bankacılık sektörüne genel olarak bakıldığında tüketici ve KOBİ kredilerinin takibe dönüşüm oranı, ticari kredilere göre daha yüksek seyretmektedir. Aslında bu durum katılım bankalarının takibe dönüşüm oranının mevduat bankalarından genel olarak neden yüksek olduğunu açıklar niteliktedir. Bankacılık mevzuatına göre bankaların bir risk grubuna kullandırabileceği kredi toplamının özkaynaklara olan oranının %25'i geçmemesi gerekmektedir. Bazı mevduat bankalarının tek başına özkaynak rakamı tüm katılım bankaların özkaynaklarının toplamının 3 katını geçtiğini düşünürsek, katılım bankalarının kurumsal firmalara kredi sağlaması veya büyük projelerde kaynak sağlayıcısı olarak yer alması oldukça zor görünmektedir. Bu sebeple daha çok KOBİ kredilerine yönelik katılım bankalarının bu dezavantajlara karşı büyüme isteğini de göz önüne aldığımızda, kredi riskinin artarak takibe dönüşüm oranının mevduat bankalarına göre daha yüksek seyretmesine sebep olabilir. Buna ek olarak mevduat bankalarının katılım bankalarına göre takipteki kredilere daha yüksek oranlarda özel karşılık ayırdığı tespit edilmiştir.

Grafik 3.2: Aktif Kalitesi Performans Endeksi

Tablo 3.3: Aktif Kalitesi Bileşenini Oluşturan Rasyolar

(A)	Banka	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
AKO1	KB	66,75	63,53	64,57	65,40	69,12	70,53	73,16	74,24	73,17	75,83	74,71	70,55
	MB	66,07	65,54	64,70	63,54	61,54	58,90	56,89	52,63	47,25	51,53	49,61	44,34
AKO2	KB	3,22	3,92	5,40	4,54	3,42	3,01	3,08	3,47	4,70	4,40	3,37	3,51
	MB	3,10	3,37	3,09	2,84	2,79	2,93	2,72	3,73	5,42	3,71	3,55	3,80
AKO3	KB	70,75	62,10	59,06	62,29	63,19	75,12	65,43	70,67	67,90	54,86	55,47	64,88
	MB	79,98	78,55	76,18	75,15	77,54	75,21	80,44	84,64	84,64	81,20	88,33	90,67
AKO4	KB	2,32	2,48	2,13	3,14	2,69	2,77	3,50	3,32	3,82	3,91	3,33	3,29
	MB	3,45	3,38	3,39	3,05	2,81	3,23	2,87	3,17	3,51	3,49	4,08	4,20

2015 yılında Ziraat Katılım Bankası ve 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası'nın bankacılık faaliyetlerine başlaması ile katılım bankacılığı güçlenmiş ve aktif kalitesi performans endeksine olumlu bir şekilde yansımıştır. 2017 yılında Hazine garantisi ve KGF kefaleti ile kullandırılan krediler kredi hacmini ciddi anlamda arttırmış ve etkileri her iki bankacılık grubunun bilançolarında görülmüştür. Duran aktiflerin toplam aktifler içindeki payı her iki bankacılık grubu için de genel olarak birbirine yakın oranlarda seyrettiği görülmektedir.

3.4.3. (M) Yönetim Kalitesi Performans Endeksi

CAMELS performans değerlendirme modelinin bir diğer bileşeni olan “M” yönetim kalitesi performans endeksinin hesaplanmasında dört gösterge kullanılmıştır. Yönetim kalitesi bileşeni ve bileşeni oluşturan göstergelerin ağırlıkları aşağıdaki gibidir:

Bileşen ve Oran Adı	Ağırlık
(M) Yönetim Kalitesi	0,15
Takipteki Krediler (Brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar	0,30
Şube Başına Net Kâr (Milyon TL)	0,35
Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktifler	0,20
Faiz/Kâr Payı Dışı Gelirler / Toplam Aktifler	0,15

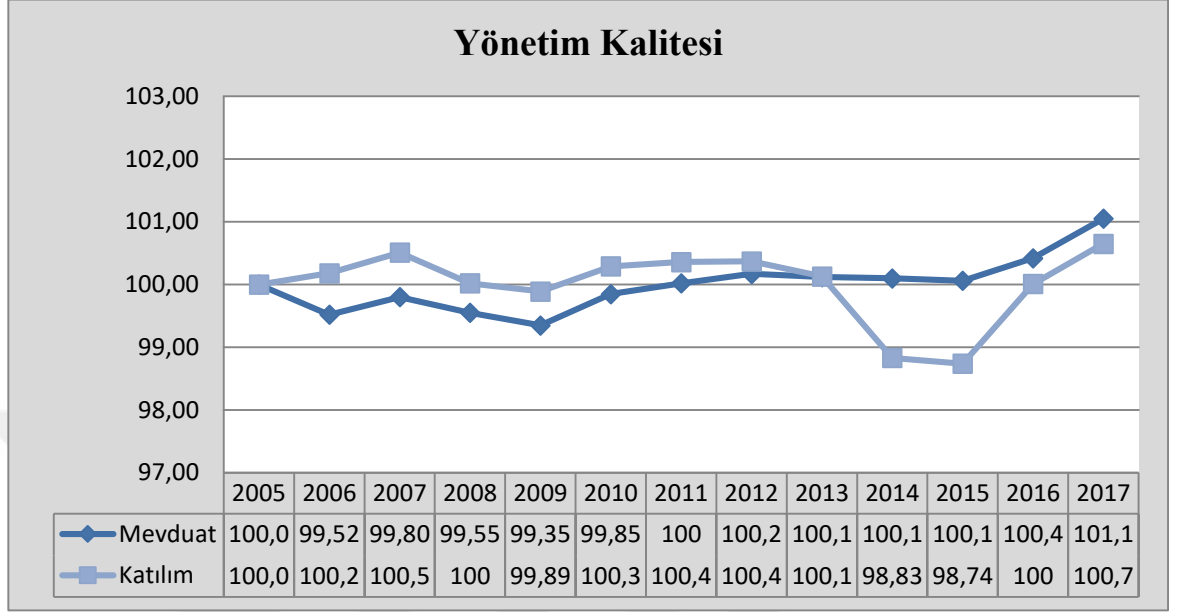
Grafik 3.3'te de görüldüğü üzere yönetim kalitesi performans endeksini incelediğimizde mevduat bankaları ile katılım bankalarının 2013 yılına kadar birbirine yakın bir performans sergilediği görülmektedir. 2014 ve 2015 yılında katılım bankalarının yönetim kalitesi bileşeninde en yüksek ağırlığa sahip olan

takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payının yükselmesi ve katılım bankacılığı sektöründe şube başına düşen net kârın ciddi oranda düşmesi performans endeksinin yönünü aşağıya çevirmiştir. Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin küçülmeye doğru gitmesi ve 2014 yılında yüksek miktarda zarar etmesi ile katılım bankalarının toplam kârında azalma meydana gelmiş, şube başına net kâr azalmıştır. 2014 yılında katılım bankacılığı sektöründe takipteki krediler bir önceki yıla göre %40 civarında artarken, krediler sadece %3 artmıştır. Bundaki en büyük etken Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin takibe dönüşüm oranında meydana gelen ciddi yükselişten kaynaklanmaktadır. Takipteki krediler, toplam krediler içindeki payında meydana gelen ciddi değişimler ve aktif kalitesi bileşenindeki ağırlığının yüksek olması sebebiyle katılım bankalarının performans endeksinin yönünün belirlenmesinde belirleyici rasyo olmasını sağlamıştır.

Mevduat bankalarının 2011 yılına kadar olan performansları baz yılın altında kalmış, 2012 yılı itibarıyla mevduat bankalarının şube başına net kârının yükselmesi ve bileşendeki ilişki yönü negatif olan faiz dışı gelirlerin toplam aktifler içerisindeki payının giderek düşmesi endeksin yönünü yukarıya doğru çevirmiştir. Mevduat bankalarının özellikle son 2 yılda şube başına net kârının artması, artan kâr payı gelirleri ile net kâr artarken şube sayısının azalmasından kaynaklanmaktadır. Toplam faaliyet gelirlerinin aktifler içindeki ağırlığını gösteren rasyoyu incelediğimizde analize konu olan yıllar itibarıyla genel olarak bir düşüş trendinde olduğu gözükmektedir. Fakat endeksin yönünü değiştirecek bir etkiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

Her iki bankacılık grubunun gelir tabloları incelendiğinde ilgili yıllar itibarıyla faiz/kâr payı dışı ve toplam faaliyet gelirlerinin oransal olarak azaldığı görülmektedir. Faiz/kâr payı dışı gelirlerin azalmasındaki en büyük etken olarak bankaların almış oldukları bazı ücret ve komisyonların iade edilmesi veya her bankanın en az bir tane aidatsız kredi kartı ürünü sunmaları gösterilebilir. Toplam faaliyet gelirlerinin azalmasındaki en büyük etkenlerden biri ise net faiz/kâr payı marjının giderek daralmasıdır.

Grafik 3.3: Yönetim Kalitesi Performans Endeksi

Tablo 3.4: Yönetim Kalitesi Bileşenini Oluşturan Rasyolar

(M)	Banka	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
YKO1	KB	3,22	3,92	5,40	4,54	3,42	3,01	3,08	3,47	4,70	4,40	3,37	3,51
	MB	3,10	3,37	3,09	2,84	2,79	2,93	2,72	3,73	5,42	3,71	3,55	3,80
YKO2	KB	1,53	1,15	0,38	0,15	1,09	1,10	1,17	1,25	1,24	1,21	1,25	1,10
	MB	4,21	3,19	2,14	2,05	2,05	2,11	1,86	2,18	2,06	1,36	1,78	1,51
YKO3	KB	4,56	4,59	4,41	5,32	5,10	5,83	5,74	6,44	8,18	8,60	8,30	8,75
	MB	4,55	4,76	4,48	4,74	4,99	5,65	5,06	6,00	7,22	6,21	7,07	6,61
YKO4	KB	1,09	1,20	1,02	1,86	1,65	1,77	1,94	2,33	2,95	3,00	2,57	3,63
	MB	0,91	1,24	1,06	1,30	1,48	1,65	1,68	1,98	2,00	1,92	2,54	2,43

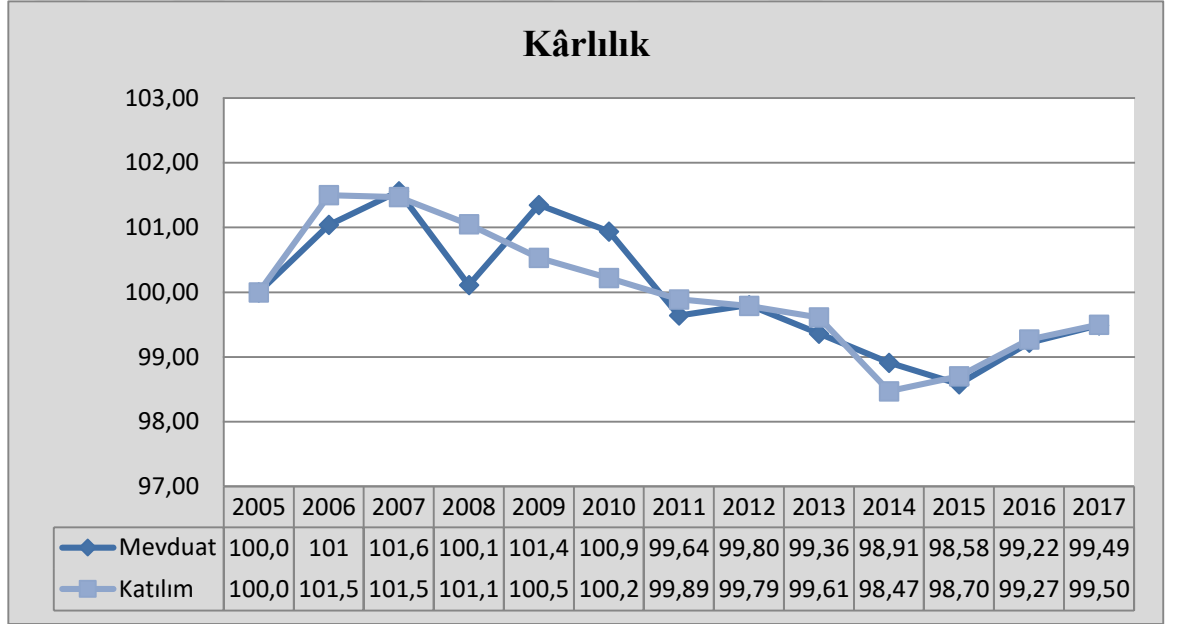
3.4.4. (E) Kârlılık Performans Endeksi

CAMELS performans değerlendirme modelinin bir diğer bileşeni olan “E” kârlılık performans endeksinin hesaplanmasında üç gösterge kullanılmıştır. Kârlılık bileşeni ve bileşeni oluşturan göstergelerin ağırlıkları aşağıdaki gibidir:

Bileşen ve Oran Adı	Ağırlık
(E) Kârlılık	0,15
Net Dönem Kârı (Zararı) / Toplam Aktifler	0,35
Net Dönem Kârı (Zararı) / Özkaynaklar	0,35
Vergi Öncesi Kâr / Toplam Aktifler	0,30

Kârlılık performans endeksini katılım bankaları açısından incelediğimizde, katılım bankalarının 2010 yılına kadar baz yılın üstünde bir performans ortaya koyduğu görülmektedir. Sonrasında baz yılın altına inen performans endeksi 2014 yılında dip noktaya ulaşmış ve o noktadan yükselmeye başlasa da baz yılın üstüne çıkamamıştır. Kârlılık bileşenini oluşturan rasyolara baktığımızda, son üç dönem hariç genel bir düşüş trendi olduğu gözlemlenmektedir. Bileşeni oluşturan bütün rasyoların ilişkisinin pozitif yönlü olması da bu trendin kârlılık performans endeksinin grafiğine doğrudan yansıdığını göstermektedir.

Grafik 3.4: Kârlılık Performans Endeksi

Tablo 3.5: Kârlılık Bileşenini Oluşturan Rasyolar

(E)	Banka	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
KO1	KB	1,09	0,92	0,35	0,15	1,26	1,47	1,62	2,02	2,35	2,84	3,14	3,31
	MB	1,63	1,51	1,18	1,36	1,61	1,84	1,73	2,46	2,59	1,94	2,69	2,49
KO2	KB	13,50	10,69	4,08	1,58	13,75	14,69	14,84	16,86	18,99	24,12	30,72	30,76
	MB	16,52	14,95	11,96	13,29	15,11	16,81	16,76	22,17	25,24	19,86	26,63	22,24
KO3	KB	1,36	1,13	0,61	0,39	1,55	1,86	2,04	2,51	2,96	3,60	3,87	3,75
	MB	2,05	1,91	1,49	1,74	2,03	2,36	2,20	3,03	3,24	2,40	3,31	3,20

Mevduat bankaları analize konu olan yıllar itibarıyla 2008 yılında yaşanan performans düşüklüğü haricinde katılım bankalarına benzer bir performans

sergilemiştir. 2008 yılında bileşeni oluşturan bütün rasyolarda meydana gelen düşüş, endeksin yönünü aşağıya çekmiştir. 2010 yılından sonra endeksin baz yıla göre daha düşük bir seviyeye gerilediği görülmektedir. Yine katılım bankalarında da olduğu gibi kârlılık performans endeksini oluşturan bütün rasyolarda genel bir düşüş eğiliminin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Aktif karlılığı bankanın aktiflerini ne ölçüde verimli kullandığını gösteren bir rasyodur. Analize konu olan yıllara bakıldığında, bankacılık sektörü büyümesini sürdürmesine rağmen hem aktif karlılığı hem de özkaynak karlılığının azaldığı görülmektedir. Aktif ve özkaynak kârlılığının azalmasındaki en büyük etken her iki bankacılık grubunun da faiz/kâr payı marjlarında düşüş yaşanmasıdır. 2001 krizinden sonra düşen faizler ile finansal varlıkların bilanço içindeki payı azalırken kredilerin payı yükseliş göstermiş ve mevduatın krediye dönüşüm oranı %100'ün üstüne çıkmıştır. Kredilerin payının yükselmesi ile bankalar asli fonksiyonları olan aracılık görevini yerine getirmeye daha çok yaklaşmıştır. Faiz oranlarının bu düşüşü ile bankaların net faiz/kâr payı geliri daralmış ve aktif karlılığı ile özkaynak karlılığının düşmesine neden olmuştur. Buna ek olarak gelir azaltıcı ve maliyet artırıcı düzenlemeler her iki bankacılık grubunun da kârlılık performansını aşağıya doğru çevirmiştir. Son 2 yılda artan faiz/kâr payı gelirleri ile performans endeki her iki bankacılık grubu için de yönünü yukarıya doğru çevirmiştir.

3.4.5. (L) Likidite Performans Endeksi

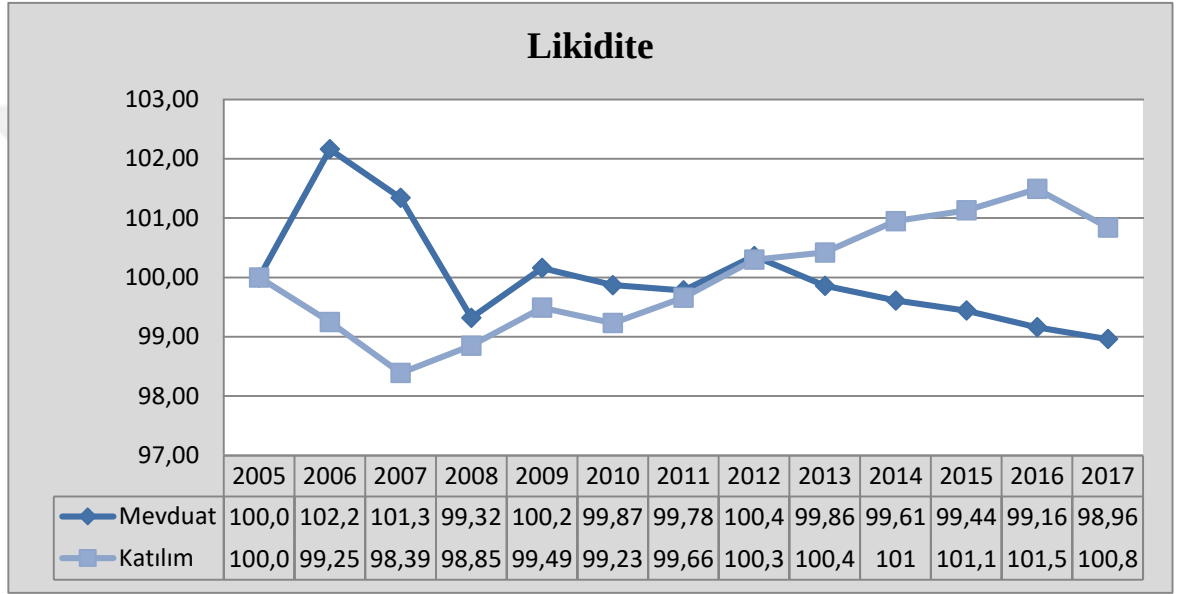
CAMELS performans değerlendirme modelinin bir diğer bileşeni olan “L” likidite performans endeksinin hesaplanmasında üç gösterge kullanılmıştır. Likidite bileşeni ve bileşeni oluşturan göstergelerin ağırlıkları aşağıdaki gibidir:

Bileşen ve Oran Adı	Ağırlık
(L) Likidite	0,20
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	0,40
YP Likit Aktifler / YP Pasifler	0,35
Likit Aktifler / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	0,25

Grafik 3.5'te görüldüğü üzere katılım bankaları ile mevduat bankalarının likidite performans endeksinin zaman zaman birbirine zıt bir yönde hareket ettiği

görülmektedir. Endekse genel olarak bakıldığında ise katılım bankalarının likidite performans endeksi yukarı yönde hareket ederken, mevduat bankalarının performans endeksi aşağıya doğru hareket etmektedir. Özellikle 2012 yılına kadar birbirine benzer bir performans seyrederken, bu yıldan sonra katılım bankaları yukarı yönlü, mevduat bankaları ise aşağı yönlü bir performans ortaya koymuştur.

Grafik 3.5: Likidite Performans Endeksi

Tablo 3.6: Likidite Bileşenini Oluşturan Rasyolar

(L)	Banka	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
LO1	KB	26,74	29,09	27,57	26,74	24,83	23,57	21,16	20,23	20,40	18,14	17,43	20,20
	MB	24,82	25,53	26,62	27,90	28,83	31,36	30,99	32,85	33,06	26,58	37,25	39,96
LO2	KB	41,69	46,03	43,84	43,27	38,88	39,98	35,30	29,45	34,03	28,44	21,56	30,75
	MB	30,94	32,82	35,18	35,05	37,29	39,27	31,28	28,29	32,80	33,71	43,04	49,52
LO3	KB	31,16	34,67	32,91	31,74	29,53	28,65	25,63	24,63	25,00	22,55	21,32	23,89
	MB	30,51	31,23	32,50	34,22	35,15	39,25	37,38	40,12	40,26	31,89	45,69	50,80

Katılım bankaları faize yönelik enstrümanlar kullanmadığından dolayı devlet tahvili ve bono gibi yatırım araçlarına bilançolarında yer verememekteydi. Dolayısı ile aktifleri yüksek miktarda kredilerden oluşmakta ve likiditesi düşük gözükmekteydi. 2009 ve 2011 yılları arasında katılım bankalarının finansal varlıklarını çeşitlendirebilmesi amacıyla Gelire Endeksli Senet (GES) ihraçları

gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak 2012 yılında kira sertifikalarının ihracına ilişkin yasal altyapının oluşması ve kira sertifikası ihraçlarının başlaması ile kira sertifikaları yüksek likidite özelliği sayesinde katılım bankalarının bilançosunda önemli bir kalem haline gelmiştir. Kira sertifikalarının artan hacmi ile likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı artmış ve likidite performans endeksine olumlu yönde katkıda bulunmuştur.

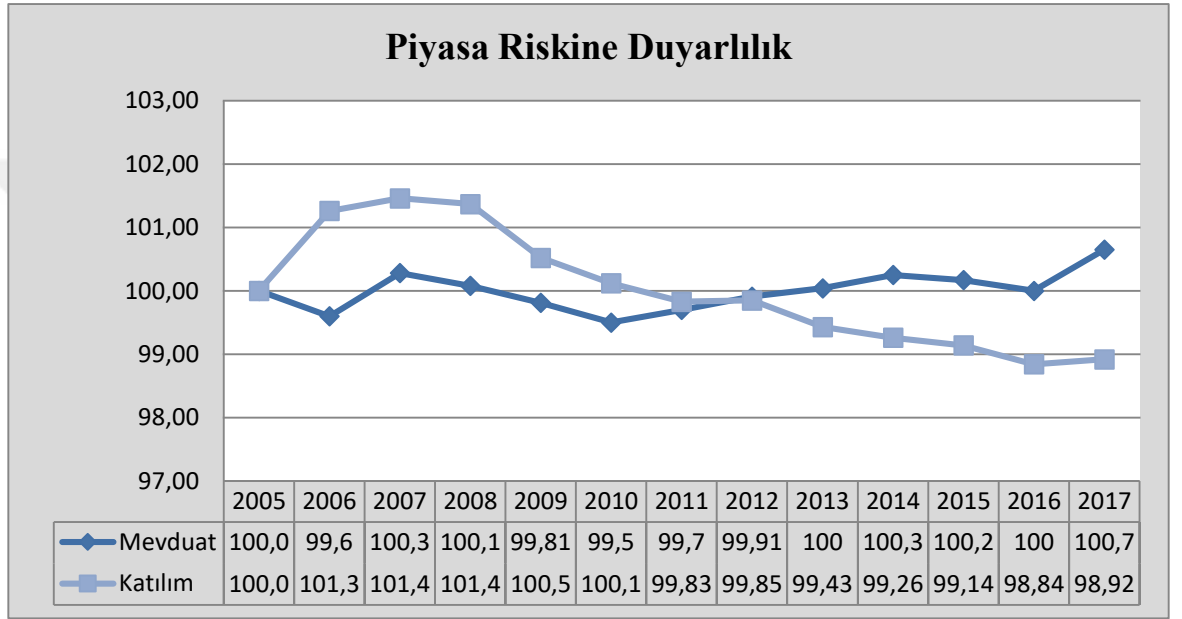
Mevduat bankaları performans endeksinin incelendiği dönemler boyunca likit aktiflerin toplam aktifler ile mevduat ve mevduat dışı kaynaklara olan oranının genel bir düşüş trendinde olduğu görülmektedir. Bundaki en büyük etken ise kredilerin toplam aktifler içindeki payının giderek artması olarak görülmektedir. 1990'lı yıllarda yüksek seyreden faizler ve devletin borçlanma ihtiyacının artması ile bankalar bilançolarında tahvil ve bonoya ağırlık vermişlerdi. 2001 krizinden sonra düşen faizler ve devletin iç borçlanma ihtiyacının azalması ile bankalar daha çok kredi kullandırmaya yönelmek durumunda kaldı. Finansal birer varlık olan tahvil ve bononun bilançoda oransal olarak daha az yer alması ile mevduat bankalarının likidite performans endeksinin yönü aşağıya doğru dönmüş oldu. Özellikle son yıllarda kredilerin mevduata olan oranı %100'ün üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Aktifleri içindeki kredi payını artıran mevduat bankaları kredi mevduat oranına dikkat ederek likiditesini kontrol altında tutması gerekmektedir. Yabancı para likit aktiflerin yabancı para pasiflere olan oranında ise katılım bankaları açısından yükseliş gösteren bu rasyo, mevduat bankalarında 2012 yılından sonra azalış göstermeye başlamıştır.

3.4.6. (S) Piyasa Riskine Duyarlılık Performans Endeksi

CAMELS performans değerlendirme modelinin son bileşeni olan “S” piyasa riskine duyarlılık performans endeksinin hesaplanmasında üç gösterge kullanılmıştır. Piyasa riskine duyarlılık bileşeni ve bileşeni oluşturan göstergelerin ağırlıkları aşağıdaki gibidir:

Bileşen ve Oran Adı	Ağırlık
(S) Piyasa Riskine Duyarlılık	0,15
Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Aktifler	0,40
Faiz/Kâr Payı Gelirleri / Toplam Aktifler	0,40
YP Aktifler / YP Pasifler	0,20

Grafik 3.6: Piyasa Riskine Duyarlılık Performans Endeksi

Tablo 3.7: Piyasa Riskine Duyarlılık Bileşenini Oluşturan Rasyolar

(S)	Banka	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
PRDO1	KB	8,25	8,20	6,72	6,76	5,31	3,70	3,78	3,58	3,29	0,31	0,16	0,04
	MB	15,16	15,74	16,49	17,79	19,35	23,13	26,64	32,70	35,95	30,05	31,92	35,43
PRDO2	KB	6,93	6,66	6,51	6,70	6,22	7,65	7,25	7,99	10,73	11,75	11,58	10,93
	MB	7,94	7,48	7,26	7,26	6,69	8,38	7,54	7,98	10,59	12,04	12,47	11,31
PRDO3	KB	68,11	69,72	62,57	57,49	53,38	57,33	53,17	46,17	54,57	39,16	33,45	38,70
	MB	82,18	88,17	85,29	83,65	84,00	86,90	85,49	85,34	85,69	89,11	86,72	89,82

Mevduat bankalarının piyasa riskine duyarlılık performans endeksi Grafik 3.6’da görüldüğü üzere genel olarak baz yıla yakın yol izlemiştir. 2010 yılından sonra finansal varlıkların aktiflerin içindeki payının azalması endeksin yönünü yukarıya doğru çevirmiştir. Yabancı para aktiflerin yabancı para pasiflere oranı ilgili yıllar itibariyle fazla değişkenlik göstermemiştir. Katılım bankaları performans endeksi 2010 yılına kadar baz yılın üstünde bir performans sergilerken, sonrasında

baz yılın altında bir performans ortaya koymuştur. İlk dört dönem yüksek olan kâr payı gelirlerinin toplam aktifler içindeki payı, sonrasında ilgili yıllar itibariyle düşüş göstermiş ve performans endeksinin yönünü aşağıya doğru çevirmiştir. Finansal varlıkların toplam aktifler içindeki payının arttığı dönemlere bakıldığında performans endeksine ters yönde bir etkiye bulunduğu gözlemlenmektedir.

Analize bakıldığında katılım bankaları finansal varlıklarına aktifler içinde daha çok yer vermeye başlarken, bu durum mevduat bankaları açısından tam tersi olarak gözükmemektedir. Bundaki en büyük etkenlerden biri katılım bankalarının aktiflerinde likit bir varlık olan kira sertifikalarına daha çok yer vermesinden kaynaklanmaktadır. Mevduat bankaları ise aktif kalitesi endeksinde incelendiği üzere aktiflerinde kredilere daha çok yer vermeye başlamıştır.

Yabancı para aktiflerin yabancı para pasiflere olan oranı bankanın döviz yükümlülüklerini karşılayabilme gücünü gösteren bir rasyodur. Yabancı para aktifler yabancı para pasifleri geçiyorsa pozisyon fazlası, tam tersi olursa pozisyon açığı oluşmaktadır. Bu rasyonun genel olarak %100 civarında olması beklenmektedir. Bu rasyonun çok yüksek veya çok düşük olması halinde bankaların kur riskine maruz kalma ihtimali yüksek olduğundan dikkat edilmesi gerekmektedir. Mevduat bankaları döviz pozisyonunu genel olarak aynı oranlarda tutarken katılım bankalarında bu oranın arttığı görülmektedir. Analizin ilk yıllarında mevduat bankalarına göre oldukça düşük seyreden bu oran sonraki yıllarda %100'e daha çok yaklaşmış olup katılım bankalarının pozisyon açığını belli oranda gidererek kur riskini azalttığını göstermektedir.

Faiz/kâr payı gelirlerinin aktiflere olan oranı her iki bankacılık grubu için de 2010 yılından öncesine göre daha düşük olduğu görülmektedir. Genel olarak mevduat bankalarının faiz gelirlerinin aktiflerine olan oranı katılım bankalarının kâr payı gelirlerinin aktiflerine olan oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. Yönetim kalitesi performans endeksi incelenirken orada değerlendirildiği üzere bankacılık sektörünün genel olarak faiz/kâr payı marjı azalmaktadır.

SONUÇ

Bir ülkede, güçlü ve canlı bir ekonominin oluşabilmesi için sağlam bir finansal sistem gereklidir. Finansal sistemin temel bileşenlerinden biri olan bankacılık sektörü, modern ekonomik sistemin bel kemiğidir. Sağlam bir bankacılık sistemi, tasarrufların harekete geçirilerek yüksek getirili yatırımlara tahsis edilmesiyle ekonomik verimliliğe katkıda bulunur. Gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip ülkeler ekonomik açıdan daha hızlı büyür ve gelişir. Bu sebeple, bir ülkenin ekonomik gelişimi açısından büyük bir öneme sahip olan bankacılık sisteminde ihtiyatlılık ilkesinin rolü ve önemi göz ardı edilemez.

Türkiye’de yaşanan 2001 krizi ile birlikte faiz oranlarının yükselmesi, Türk Lirası’nın değer kaybetmesi ve reel ekonominin daralması bankacılık sektörünü derinden etkilemiştir. Bu olumsuz sonuçların tekrar yaşanmaması için bankacılık sektöründe güçlü ekonomiye geçiş programı çerçevesinde yeniden yapılandırma programı uygulanmaya başlamıştır. Bu program kapsamında kamu bankalarının oluşturduğu istikrarsızlığın giderilmesi, bankaların sermaye yapısının güçlendirilmesi, piyasada şeffaflık sağlanması, etkin bir denetim ve gözetim sisteminin sağlanması gibi konular ön plana çıkmıştır. 2008 yılında yaşanan küresel finans krizine rağmen Türk bankacılık sektörünün büyümeye devam etmesi, yeniden yapılandırma programının olumlu sonuçlar doğurduğunu göstermektedir.

Tasarrufların fon fazlası olanlardan ihtiyaç sahiplerine kanalize edilmesi ve ödeme sistemlerinin etkinliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynayan bankacılık sektörünün de içinde bulunduğu güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından birisi etkin bir denetim ve gözetim sisteminin sağlanmasıdır. Denetim ve gözetim işlevinin temel amacı, bankaların içinde bulundukları risklere karşı sermayelerini yeterli bir seviyede tutmalarını sağlamak ve faaliyetlerini güvenilir koşulların sağlandığı bir ortamda sürdürebilmelerini temin etmektir. Bu sebeple, bankaların ekonomik etkinliklerinin ve faaliyetlerinin takip edilmesi ve olası başarısızlıklarının önceden tahmin edilebilmesi amacıyla denetim ve gözetim otoritelerince birtakım performans değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden birisi de birçok ülkede yaygın olarak kullanılan CAMELS performans değerlendirme yöntemidir.

Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının 2006-2017 dönemine ilişkin grup bazındaki performansları CAMELS performans değerlendirme modeli ile ölçülerek karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Bu analiz tekniği ile mevduat ve katılım bankalarının sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, kârlılık, likidite ve piyasa risklerine karşı duyarlılık açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

CAMELS performans endeksine bakıldığında, her iki bankacılık grubunun da sermaye yeterlilik rasyoları ilgili yıllar itibarıyla BDDK’nın öngördüğü %12’nin üzerinde olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının artan aktif büyüklüğe oranla özkaynaklarının büyümesinin yavaş olduğu görülmektedir. Buna ek olarak bilanço içi döviz pozisyonunun mevduat bankalarına göre oldukça yüksek olması katılım bankalarının kur riskine maruz kalma ihtimalini artırmaktadır. Yine de hem mevduat bankaları hem de katılım bankaları yeniden yapılandırma programının da etkisiyle güçlü sermaye yapıları sayesinde 2008 küresel finansal krizinden ciddi anlamda etkilenmediği gözlemlenmektedir.

Daha önceki yıllarda bilançosunda daha çok finansal varlıklara yer veren mevduat bankaları analize konu olan yıllar itibarıyla kredi kullandırımına daha çok ağırlık verdiği görülmektedir. Faizsiz prensiplere göre faaliyet gösteren katılım bankaları ise ilk kuruldukları yıllardan itibaren bilançolarındaki en büyük kalem kredilerden oluşmaktaydı. Tahvil ve bono gibi finansal varlıkların faizli birer ürün olması sebebiyle bu enstrümanları bilançolarında bulunduramayan katılım bankaları, 2009 ve 2011 yılları arasında ihraç edilen Gelire Endeksli Senetler (GES) ile aktiflerinde finansal varlıklara daha çok yer vermeye başlamışlardır. Buna ek olarak 2012 yılında kira sertifikalarının ihracına ilişkin yasal altyapının oluşması ve kira sertifikası ihraçlarının başlaması ile kira sertifikaları yüksek likidite özelliği sayesinde katılım bankalarının bilançosunda önemli bir kalem haline gelmiştir. Bu nedenle katılım bankalarının bilançosunda yer alan krediler kaleminin oranı giderek azalmaya başlamıştır. Bu durum katılım bankalarının likidite performans endeksine olumlu yansımaktadır. Mevduat bankalarında ise durum tam tersi olarak gerçekleşmektedir. Mevduat bankalarının bilançolarında kredilere daha çok yer

vermesi aktif kalitesine olumlu olarak yansırken, katılım bankalarında kredilerin payının azalması aktif kalitesine olumsuz yansımaktadır. Toplam krediler içinde yasal takibe alınan kredilerin payının katılım bankalarında genel olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Takipteki krediler oranının yüksek olması aktif kârlılığını olumsuz etkilemesinin yanında, reel sektöre aktarılacak finansman kaynağının azalmasına da neden olmaktadır. Duran aktiflerin toplam aktifler içerisindeki payının giderek azalması her iki bankacılık grubunun aktif kalitesine olumlu bir şekilde yansımıştır.

Analizin başladığı ilk yıldan itibaren birbirine paralel olarak ilerleyen her iki bankacılık grubunun yönetim kalitesi endeksleri, 2014 ve 2015 yıllarında katılım bankalarında şube başına düşen net kârın ciddi oranda azalması ile farklı yönlerde ilerlemeye devam etmişlerdir. 2017 yılında hem mevduat bankaları hem de katılım bankaları rekor seviyede şube başına net kâr elde etmiş, bu da yönetim kalitesi ve kârlılık endeksine olumlu olarak yansımıştır. Özellikle son iki yılda kredilerden alınan faiz ve kâr payı gelirlerinin ciddi oranda yükselmesi bu duruma neden olmuştur. 2006 yılından 2015 yılına kadar olan süreçte her iki bankacılık grubunun da kârlılığının giderek azalmasının nedeni faiz ve kâr payı marjlarının daralması olarak görülmektedir.

Piyasa riskine duyarlılık endeksine bakıldığında faiz/kâr payı gelirlerinin aktifler içindeki oranını gösteren rasyonun her iki bankacılık grubu için de düştüğü görülmektedir. Ayrıca finansal varlıkların toplam aktifler içindeki payını gösteren rasyo katılım bankaları açısından bakıldığında yükseldiği görülmekte iken mevduat bankaları açısından düştüğü gözlemlenmiştir. Buna ek olarak katılım bankalarının yabancı para cinsinden aktiflerinin yabancı para pasiflerine olan oranının ilgili yıllar itibarıyla yükselerek pozisyon açığının giderek daraldığı tespit edilmiştir. Tüm bu olumlu gelişmeler çerçevesinde katılım bankalarının piyasa riskine duyarlılık endeksi yönünü aşağıya doğru çevirse de her iki bankacılık grubunun rasyolarını analize konu olan yıllar itibarıyla incelediğimizde katılım bankalarının mevduat bankalarına göre piyasa riskine daha duyarlı olduğu söylenebilir.

Yapılan bu çalışma ile katılım bankaları ve mevduat bankalarının güçlü olduğu ve geliştirmesi gereken yönleri ele alınmış olup, çalışmada kullanılan göstergelerin normalize edilmesiyle her iki bankacılık grubunun performansları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Literatürde daha önce yapılan çalışmalarda genel olarak elde edilen sonuca göre mevduat bankalarının sermaye yeterliliği, kârlılık ve likidite açısından daha iyi durumda olduğu, aktif kalitesi ve yönetim kalitesi açısından ise her iki bankacılık grubunun üstünlük durumunun birbirine yakın seyrettiği görülmektedir. Bu çalışmada yapılan analiz neticesinde sermaye yeterliliği, yönetim kalitesi, kârlılık ve likidite bileşenleri açısından mevduat bankalarının daha iyi durumda olduğu, aktif kalitesi açısından ise katılım bankalarının üstünlük sağladığı ve katılım bankalarının piyasa riskine daha duyarlı olduğu tespit edilmiştir. CAMELS performans değerlendirme yönteminin bankacılık sektörünün yaşamış olduğu gelişmeleri açıklayabildiği ve finansal sistem içerisinde erken uyarı sistemi görevi görüp, olası bankacılık krizlerinin önüne geçilmesinde etkili bir yöntem olacağı değerlendirilmektedir.

İlerleyen dönemlerde yapılacak çalışmalar için ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankaları ile yurt dışında faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde faaliyet gösteren bankaların performanslarının karşılaştırılması Türkiye'deki katılım bankacılığının gidişatını ortaya koymak açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Al-Gazzar, M. M. (2014) *The financial performance of Islamic vs. conventional banks: An empirical study on The GCC & MENA Region* (Bachelor's Dissertation). The British University In Egypt. Erişim adresi: <http://www.bue.edu.eg/pdfs/BAEPS/Manar%20Mahmood%20Al-Gazzar.pdf>
- Alzghoul, M. O. (2015) *Performance analysis of conventional banks vs. Islamic banks in Jordan* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eastern Mediterranean University, Gazimağusa. Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/11129/1726>
- Aliyeva, B. (2016) Bankacılık sisteminde internetin olumlu ve olumsuz yönleri. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 237-252. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/466450>
- Altay, A. (2013) *Bankaların denetimi ve gözetimi*. A. Karapınar (Ed.), Bankaların yönetimi ve denetimi (1. bs., s. 178-207) içinde. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2746.
- Aslan, M. (2014) *Bankacılık sektöründe CAMELS analizi ve bir uygulama* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aspal, P. K., & Dhawan, S. (2016) Camels rating model for evaluating financial performance of banking sector: A theoretical perspective. *International Journal of System Modeling and Simulation*, 1(3), 10-15. Erişim adresi: <http://researchplusjournals.com/index.php/IJSMS/article/view/223>
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2015) *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri – Aralık 2014*. Erişim adresi (7 Ekim 2018): https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_23.pdf

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2016) *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri – Aralık 2015*. Erişim adresi (7 Ekim 2018): https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_27.pdf
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2017) *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri – Aralık 2016*. Erişim adresi (7 Ekim 2018): https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_31.pdf
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2018) *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri – Aralık 2017*. Erişim adresi (7 Ekim 2018): https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_35.pdf
- Bankacılık Kanunu. (2005, 1 Kasım) *Resmi Gazete* (Sayı: 25983 (Mükerrer)). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>
- Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. (1999, 19 Aralık) *Resmi Gazete* (Sayı: 23911). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23911.pdf>
- Bayındır, S. (2005) *İslâm hukuku penceresinden faizsiz bankacılık*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Benligiray, Y. ve Banar, K. (2006) *Bankalar hakkında ön bilgiler*. H. E. Gündüz (Ed.), Banka ve sigorta muhasebesi (1. bs., s. 1-20) içinde. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1707.
- Cole, R. A., Cornyn, B. G., & Gunther, J. W. (1995) FIMS: A new financial institutions monitoring system for banking organizations. *Federal Reserve Bulletin*, 81, 1-15. Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=1097477>

- Cole, R. A., & Gunther, J. W. (1995) A CAMEL rating's shelf life. *Financial Industry Studies – Federal Reserve Bank of Dallas*, 13-20. Erişim adresi: https://condor.depaul.edu/rcole/Research/CAMEL.Shelf.Life_FIS_1995.pdf
- Coşkun, M. (2004) *Özel finans kurumları, sosyal güvenlik kurumları ve sigortacılık*. N. Aydın (Ed.), Sermaye piyasaları ve finansal kurumlar (1. bs.) içinde. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1581.
- Coşkun, M. (2006) *Dünyada ve Türkiye'de bankacılığın tarihsel gelişimi*. N. Aydın (Ed.), Bankacılık uygulamaları (1. bs., s. 19-44) içinde. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1711.
- Coşkun, M. N., Ardor, H. N., Çermikli, A. H., Eruygur, H. O., Öztürk, F., Tokatlıoğlu, İ., Aykaç, G. ve Dağlaroğlu, T. (2012) *Türkiye'de bankacılık sektörü piyasa yapısı, firma davranışları ve rekabet analizi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 280. Erişim adresi: <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/796/rekabetKitap.pdf>
- Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC). (1997) *History of the eighties: Lessons for the future* (Cilt I). Washington, D.C.: FDIC. Erişim adresi: <https://www.fdic.gov/bank/historical/history/vol1.html>
- Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC). (2018) *Basic examination concepts and guidelines*. In Risk management manual of examination policies. FDIC. Erişim adresi: <https://www.fdic.gov/regulations/safety/manual/section1-1.pdf>
- Gaytan, A., & Johnson, C. A. (2002) *A review of the literature on early warning systems for banking crises* (Central Bank of Chile Working Papers No. 183). Chile: Central Bank of Chile.

- Gilbert, R. A., Meyer, A. P., & Vaughan, M. D. (1999) The role of supervisory screens and econometric models in off-site surveillance. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 81(6), 31-56. Erişim adresi: <https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/publications/review/99/11/9911ag.pdf>
- Gilbert, R. A., Meyer, A. P., & Vaughan, M. D. (2000) The role of a CAMEL downgrade model in bank surveillance. *The Federal Reserve Bank of St. Louis Working Paper Series* (2000-021). St. Louis, MO: The Federal Reserve Bank of St. Louis.
- Gilbert, R. A., Meyer, A. P., & Vaughan, M. D. (2002) Could a CAMELS downgrade model improve off-site surveillance? *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 84, 47-64. Erişim adresi: <https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/publications/review/02/01/47-64Gilbert.pdf>
- Greuning, H. V., & Bratanovic, S. B. (2009) *Analyzing banking risk: A framework for assessing corporate governance and risk management* (3. bs.). Washington, D.C.: The World Bank. Erişim adresi: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2618>
- Gümüş, S. (2014) *Bankacılıkta pazarlama* (1. bs.). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Gümüş, F. B. ve Nalbantoğlu, Ö. (2015) Türk bankacılık sektörünün CAMELS analizi yöntemiyle 2002-2013 yılları arasında performans analizi. *AKÜ İİBF Dergisi*, XVII(2), 83-106. doi:10.5578/jeas.10837
- Kaya, Y. T. (2001) *Türk bankacılık sektöründe CAMELS analizi* (MSPD Çalışma Raporları No: 2001/6). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/237503216_Turk_Bankacilik_Sektorunde_CAMELS_Analizi

- Keskin, E., İnan, E. A., Mumcu, M., Erdönmez, P., Kılınç, G., Özaktan, A., Yavuz, M. ve Kranda, A. (2008) *50. yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de bankacılık sistemi "1958-2007"*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 262. Erişim adresi: <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf>
- Küçük, B. (2015) *Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze bankacılık faaliyetlerinin gelişimi*. Erişim adresi (9 Ekim 2018): <http://www.academia.edu/25875749>
- Lopez, J. A. (1999, Haziran) Using CAMELS ratings to monitor bank conditions. *FRBSF Economic Letter*, (19). Erişim adresi: <http://www.frbsf.org/econsrch/wklyltr/wklyltr99/el99-19.html>
- Nimalathasan, B. (2008) A comparative study of financial performance of banking sector in Bangladesh: An application of CAMELS rating system. *Annals of University of Bucharest, Economic and Administrative Series*, 2, 141-152. Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=2117189>
- Office of the Comptroller of the Currency (OCC). (2018) *Comptroller's Handbook: Large Bank Supervision*. OCC. Erişim adresi: <https://www.occ.treas.gov/publications/publications-by-type/comptrollers-handbook/large-bank-supervision/index-ch-large-bank-supervision.html>
- Özdemir, Z. (2005) Bilanço yapısı itibarıyla Türk bankacılık sistemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (50), 867-899. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9154>
- Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında 83/7506 Sayılı Kararname Eki Karara İlişkin Tebliğ. (1984, 25 Şubat) *Resmi Gazete* (Sayı: 18323). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18323.pdf>

- Özulucan, A., ve Deran, A. (2009) Katılım bankacılığı ile geleneksel bankaların bankacılık hizmetleri ve muhasebe uygulamaları açısından karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 6(11), 85-108. Erişim adresi: <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000465>
- Paçacı, C. (t.y.) Cumhuriyet döneminde Türk bankacılık sektörü. Erişim adresi (7 Ekim 2018): <http://www.ekodialog.com/makaleler/cumhuriyet-doneminde-turk-bankacilik-sektoru.html>
- Putnam, B. H. (1983) Early warning systems and financial analysis in bank monitoring: Concepts of financial monitoring. *Federal Reserve Bank of Atlanta Economic Review*, 6-12. Erişim adresi: https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/frbatlreview/rev_frbatl_198311.pdf
- Rozzani, N., & Rahman, R. A. (2013) Camels and performance evaluation of banks in Malaysia: Conventional versus Islamic. *Journal of Islamic Finance and Business Research*, 2(1), 36-45. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/263967524>
- Sahajwala, R., & Bergh, P. V. (2000) *Supervisory risk assessment and early warning systems* (Basel Committee on Banking Supervision Working Papers No. 4). Basel, Switzerland: Bank for International Settlements.
- Sakarya, Ş. (2010) CAMELS derecelendirme sistemine göre İMKB'deki yerli ve yabancı sermayeli bankaların karşılaştırmalı analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, (Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca Özel Sayısı), 7-21. Erişim adresi: <http://iibf.kilis.edu.tr/iibfdergi/vol2ayse/sakarya.pdf>
- Solak, S. (2010) *Türk ticari bankacılık sektörünün 2001 krizi öncesi ve sonrası CAMELS analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). T.C. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

- Sümer, G. (2013) *Türk vergi sistemi açısından bankaların ödev ve yükümlülükleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). T.C. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Sümer, G. (2016) Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve AB bankacılık sektörü ile karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 485-508. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/286755>
- Şeker, Ş. E. (2012) İstatistiksel Normalleştirme (Statistical Normalisation). Erişim adresi (24 Şubat 2019): <http://bilgisayarkavramlari.sadievrenseker.com/2012/01/29/istatistiksel-normallestirme-statistical-normalisation/>
- Şendurur, U. ve Temelli, F. (2018) CAMELS derecelendirme modeli yardımı ile Türkiye’de faaliyet gösteren geleneksel bankalar ve katılım bankalarının karşılaştırmalı analizi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(23), 525-543. doi:10.7816/ulakbilge-06-23-08
- Şimşek, T., Aslan, E., ve Şahin, A. (2017) Türk bankacılık sektörünün 2001-2015 dönemi için CAMELS yöntemiyle performans analizi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, XII(II), 155-167. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/387678>
- Tatuskar, S. S. (2016) *Pre-merger versus post-merger performance evaluation of public sector banks vis-a-vis private sector banks in India that have merged during the period 1993-1994 to 2004-2005* (Doktora Tezi). Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/10603/91876>
- Trautmann, P. Y. (2006, Ekim) *CAMELS Ratings*. USAID-Funded Economic Governance II Project, Iraq. Erişim adresi: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADQ079.pdf

Türkiye Bankalar Birliği (TBB). (2016)	<i>Türkiye’de bankacılık sistemi banka, şube ve personel sayıları</i> (Rapor Kodu: DT13). Erişim adresi: https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/Banka,_Calisan_ve_Subes_Bilgileri/2497
Türkiye Bankalar Birliği (TBB). (2018a)	<i>Bankalarımız 2017</i> (Yayın No: 327). Erişim adresi (6 Ağustos 2018): https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7519/Bankalarimiz_2017.pdf
Türkiye Bankalar Birliği (TBB). (2018b)	<i>Seçilmiş Rasyolar - 2017</i> . Erişim adresi (13 Ekim 2018): https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59
Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (t.y.)	<i>Katılım bankacılığı nedir? Nasıl çalışır?</i> Erişim adresi (8 Temmuz 2018): http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf
Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2015)	<i>Katılım Bankaları 2014</i> . Erişim adresi (6 Ağustos 2018): http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2014_TR_final.pdf
Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2016)	<i>Katılım Bankaları 2015</i> . Erişim adresi (6 Ağustos 2018): http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2015_TR_final.pdf
Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2017)	<i>Katılım Bankaları 2016</i> . Erişim adresi (6 Ağustos 2018): http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf
Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2018)	<i>Katılım Bankaları 2017</i> . Erişim adresi (6 Ağustos 2018): http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf

- Ustaoglu, D. (2014) *Türkiye’de katılım bankacılığı sektöründeki yeri ve önemi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). T.C. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Uysal, M. (2010) *Türkiye’deki mevduat bankalarının CAMELS performans analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Venkatesh, J., & Suresh, C. (2014) Comparative performance evaluation of selected commercial banks in kingdom of Bahrain using CAMELS method. doi:10.2139/ssrn.2418144
- Yağcılar, G. G. (2011) *Türk bankacılık sektörünün rekabet yapısının analizi*. Ankara: BDDK Kitapları No: 10. Erişim adresi: https://eskisite.bddk.org.tr/WebSite/turkce/Raporlar/Kitaplar/9971bddkkitap_10.pdf
- Yüksel, S. ve Zengin, S. (2017, Temmuz) *Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları ve mevduat bankalarının performanslarının CAMELS yöntemiyle karşılaştırılması*. 4. Uluslararası İslam İktisadi ve Finansı Kongresi’nde sunulan bildiri, İstanbul. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/319204715>

<http://www.tkbb.org.tr/tarihce> (9 Şubat 2019)

<http://www.bddk.org.tr/BultenAylik> (7 Ekim 2018)

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (13 Ekim 2018)

<http://www.bddk.org.tr/BdrUyg> (13 Ekim 2018)

<http://www.tkbb.org.tr/tkbb-yayinlari> (7 Ekim 2018)